

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Lavičková

Problematika osob bez přístřeší v seniorském věku

Problems of homelessness in senior age

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Pěnkava, Ph.D.

Poděkování

Děkuji především PhDr. Pavlu Pěnkavovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za cenné rady a připomínky. Dále chci poděkovat všem mým blízkým, kteří mi byli po celou dobu oporou a všem mým respondentům za účast na výzkumu a sdílení svých zkušeností.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Barbora Lavičková

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku bezdomovectví osob v seniorském věku. Je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. V teoretické části jsem se zabývala převážně stářím, tělesnými, psychickými a sociálními změnami ve stáří. Dále jsem se v mé bakalářské práci věnovala chudobě.

A poté jsem čtenáře uvedla do problematiky bezdomovectví obecně. První část praktické části obsahuje polostrukturované rozhovory, které popisují život respondentů (seniorů se zkušeností s bezdomovectvím). Druhou část tvoří analýza již zmíněných rozhovorů. Cílem je zjistit příčinu bezdomovectví v seniorském věku a podmínky života na ulici.

Klíčová slova: bezdomovectví, senioři, stáří, chudoba, sociální vyloučení

Abstract

The bachelor thesis focuses on the issue of homelessness in the elderly. It is divided into theoretical and research part. In the theoretical part, I dealt mainly with old age, physical, mental and social changes in old age. I also focused on poverty in my bachelor's thesis.

And then I introduced the reader to the issue of homelessness in general. The first part of the practical part contains semi-structured interviews that describe the lives of respondents (seniors with experience of homelessness). The second part consists of an analysis of the already mentioned interviews. The aim is to find out the cause of homelessness in senior age and living conditions on the street.

Keywords: homelessness, seniors, old age, poverty, social exclusion

SEZNAM ZKRATEK

BP- bakalářská práce

ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

FEANTSA- Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci

DSF- Domov sv. Františka v Plzni (Charita)

ÚP- Úřad práce

OP- občanský průkaz

MPSV ČR- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

PMDP- Plzeňské městské dopravní podniky

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	8
1.1 DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ	8
1.2 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ	10
1.3 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ	11
1.4 PREVENCE BEZDOMOVECTVÍ	12
1.5 CHUDOBA	14
2 SPECIFIKA BEZDOMOVECTVÍ V SENIORSKÉM VĚKU.....	16
2.1 VYMEZENÍ POJMU BEZDOMOVEC V SENIORSKÉM VĚKU	16
2.2 ASPEKTY STÁRNUTÍ U BEZDOMOVců.....	17
2.2.1 <i>Biologické aspekty stárnutí.....</i>	<i>18</i>
2.2.2 <i>Psychické aspekty stárnutí.....</i>	<i>18</i>
2.2.3 <i>Sociální aspekty stárnutí.....</i>	<i>18</i>
2.3 STÁŘÍ A LIDSKÉ POTŘEBY	19
2.4 ADAPTAČNÍ SYNDROM.....	20
PRAKTICKÁ ČÁST	22
3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	22
3.1 CÍL VÝZKUMU A DOMNĚNKY	22
3.2 TYP VÝZKUMU A METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	23
3.3 VÝBĚR RESPONDENTŮ	23
3.4 REALIZACE VÝZKUMU	25
3.5 TRANSKRIPCE	27
3.6 ANALÝZA A VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	28
3.6.1 <i>Příčina bezdomovectví.....</i>	<i>29</i>
3.6.2 <i>Vztahy k rodině a sociálním službám</i>	<i>31</i>
3.6.3 <i>Volný čas</i>	<i>34</i>
3.6.4 <i>Citový život a budoucnost.....</i>	<i>35</i>
3.7 ZÁVĚREČNÁ DISKUZE A VYHODNOCENÍ	37
ZÁVĚR	39
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40
SEZNAM PŘÍLOH	42

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem zvolila problematiku osob bez přístřeší v seniorském věku. Stáří a chudoba jsou a budou velkým tématem. Je nutné se těmito tématy zabývat a proniknout do hloubky. Člověk musí uspokojovat své potřeby a mezi tyto potřeby patří i bydlení, pokud nejsou potřeby uspokojeny, tak to může vést nejen k psychickým ale i k fyzickým problémům. Dnes je jednoduché skončit na okraji společnosti, trpět chudobou a sociálním vyloučením, ale je těžké dostat se zpět do běžného života. Nezaměstnanost, nízké příjmy, ztráta rodiny a blízkých přátel může vést právě k bezdomovectví a k životu na ulici.

Zaměřuji se pouze na bezdomovectví v seniorském věku. Víím, že bezdomovectví všech věkových skupin je velkým problémem. Ale se seniory mám již několik zkušeností, několik let jsem docházela do domova pro seniory a v rámci praxe jsem navštívila Domov, sv. Františka, který se specializuje právě na osoby bez přístřeší. Tyto dvě oblasti mě velmi zajímají, a proto jsem se rozhodla, že spojím vysoký věk a ztrátu bydlení. Život seniora není jednoduchý, natož život seniora na ulici. Mnoho lidí si to ani nedovede představit. Ve své práci chci přiblížit, jak se senioři vyrovnávají s tím, že jsou na ulici. Stáří přináší mnoho změn, na které člověk může ale i nemusí být připraven. Ubývá svalové hmotnosti, roste zranitelnost, zhoršení zdravotního stavu a přibývají další komplikace spojené s životem na ulici (hledání stravy, střechy nad hlavou, klidu). Na seniory bez přístřeší se mnohdy zapomíná, o tom může svědčit i nabídka sociálních služeb pro osoby bez přístřeší, kterou shledávám jako nedostatečnou. Marginalizace je velký problém a neměla by se brát na lehkou váhu.

Práci jsem rozdělila na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část je složena ze tří hlavních kapitol, které jsou členěné na podkapitoly. První kapitola popisuje základní pojmy bezdomovectví. Zabývá se definicí, typologií, příčinami, prevencí a chudobou, která jde s bezdomovectvím ruku v ruce. Druhá kapitola se specializuje na bezdomovectví v seniorském věku. Na aspekty stárnutí u bezdomovců, na lidské potřeby ve stáří a na adaptační syndrom.

Hlavní částí praktické části je kvalitativní výzkum v podobě polostrukturovaných rozhovorů. Cílem je nahlédnout do životních příběhů seniorů, kteří jsou na ulici, každý má jiný osud, ale všechny spojují jednotlivé rysy, které jsou popsány v teoretické části.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Bakalářská práce se v teoretické části nesnaží přinést nové informace, pouze shrnuje základní informace, odborné termíny, definice a charakteristiky daného jevu. V této kapitole bych chtěla zmínit, že se na osoby bez přístřeší často pohlíží negativně a to bych v mé práci chtěla změnit.

V bakalářské práci nejčastěji používám pojem „*osoba bez přístřeší*“. Toto slovní spojení je ukotveno v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Několik autorů odborných publikací uvádí, že osoba bez přístřeší představuje nepřesný termín. Bezdomovectví je komplexní problém, který je ovlivněn několika faktory. Představuje dočasnou nebo trvalou ztrátu domova, nedostatek hmotných statků, ale i snížené či přerušené interakce mezi rodinou a kamarády. Může vést k sociálnímu vyloučení a ohrožuje postiženou osobu ve všech oblastech života. Ukazuje projev sociální nerovnosti a rozděluje společnost na několik táborů.

1.1 Definice bezdomovectví

Tato podkapitola popisuje problematiku bezdomovectví, která ovlivňuje ekonomickou, osobnostní, ale i vztahovou stránku člověka. Tento problém může vést až k vyloučení jedince na okraj společnosti a návrat do běžného každodenního života je velice obtížný mnohdy až nepředstavitelný. Stav sociálního vyloučení lze velice těžko řešit. Důležitá je motivace jedince, chuť a ochota spolupracovat s multidisciplinárním týmem. Částečné zlepšení životní situace u osoby zasažené bezdomovectví lze brát jako úspěch. Osoba bez přístřeší často nedodržuje obecně akceptované společenské normy a to může vést k deviaci (kriminalita, problematika závislostí, prostituce a další).

Pojem bezdomovectví je popisován několika faktory, ale především ztrátou domova a soukromí, které každý jedinec potřebuje ke své existenci a bytí. S tímto termínem lze spojit i nedostatek stabilních vztahů v rodině a s přáteli, bezpečí a jistotu, které zázemí domova poskytuje. Domov patří mezi základní potřeby každého z nás, chrání před povětrnostními vlivy a je to místo odpočinku. Na ulici si můžeme všimnout přístřešků, které bezdomovci obývají a často tato dočasná obydlí vypadají jako domov, který je pro nás běžný (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Na bezdomovectví se podílí mnoho faktorů a zároveň je tento termín velmi složitým společenským problémem, který postihuje každou zemi na světě. Řešení této problematiky je komplikované a spočívá v přesné analýze a kvantifikaci. Nejdůležitějším prvkem je vymezení okruhu osob, kterých se týká (Hradecký, 2007).

Odborná literatura bezdomovce popisuje jako osoby bez přístřeší, sociálně slabé jedince, lidi trpící sociálním vyloučením nebo nepřizpůsobivé občany. Lidé, kteří končí na ulici nebo se na ni vracejí, jsou ovlivněni vnitřními i vnějšími faktory. Nikoli jen ztrátou domova (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

V dřívějších dobách bezdomovectví spíše ustupovalo a předpokládala se integrace zpět do společnosti. Nyní bezdomovci v nejvyspělejších zemích přibývají, jsou odsouváni na okraj měst a hlavním předmětem charity (Keller, 2010).

Komunistický režim nepoužíval pojem bezdomovectví, ale bezdomovci existovali v podobě osob, které nechtěly nebo nemohly bydlet u rodičů a nezaložily vlastní rodinu, prošly ústavní výchovou či rozvodem. Tyto lidé neměli vlastní domov, ale režim nedovoloval, aby pobývali na ulici. Každý musel někam patřit a pracovat, jinak byl trestně stíhán. Takový lidé měli problémy s alkoholem, žili promiskuitním životem, neměli dobře placenou práci a to vedlo k vyloučení na okraj společnosti. Kvůli nedostatku finančních prostředků dlouhodobě žili ve firemních ubytovnách. O vlastní byt neusilovali a ani na něj neměli nárok. Bezdomovectví se začalo projevovat především po roce 1989, kdy došlo ke změně politicko-ekonomické situace a ne každý se s ní dokázal vyrovnat. Hlavní tématem byla otázka svobody (Průdková, Novotný, 2008).

Každý si pod pojmem bezdomovec představí něco jiného. Toto slovo v lidech vyvolává nespočet emocí, představ a pocitů. Pocity strachu, nejistoty, obav. Někteří s těmito lidmi soucítí a někteří jimi opovrhují. Otázkou je, kdo tyto lidé opravdu jsou a co se jim v životě stalo, zda svůj život mohou a hlavně chtějí změnit. Lidé této problematice mnohdy nerozumí a ani rozumět nechtějí. Tento problém existuje mnoho let, chudoba doprovází lidstvo od samého začátku (Baláš, 2010).

Bezdomovectví je označeno za sociální problém, tedy problém společnosti jako celku, nejen samotných bezdomovců a pomáhajících organizací. Sociální problém můžeme charakterizovat jako sociální situaci, kdy se určitá skupina osob nebo sami zúčastnění domnívají, že je potřeba zásahu pomocí vnějších prostředků (ekonomické, politické výchovné). Sociální problém je možno vymežit jako objektivní pojetí, subjektivní pojetí anebo kombinace těchto dvou pohledů (Barták, 2011).

Ztráta zaměstnání a neschopnost získat nové zaměstnání přináší snížení životní úrovně, omezení v určitých ohledech života a především taková situace působí negativně na lidskou psychiku a na jeho sebepojetí. U některých jedinců se můžeme setkat až s destrukcí osobnosti, syndromem vyhoření, deprivací, ztrátou přátel, vyloučením z rodiny a společnosti (Pavelková, 2007).

Bezdomovectví ovlivňuje osobu jako celek a jsou s tím spojena rizika. Odborná literatura se neshoduje v definicích, a proto je pojem bezdomovec popsán vždy jiným způsobem. Nejčastěji jde o ztrátu domova a soukromí. V dřívějších dobách bezdomovectví ustupovalo nebo nebylo vidět, dnes je tomu jinak. Tato problematika je ovlivňuje každého z nás a je potřeba ji řešit, nikoli přehlížet.

1.2 Typologie bezdomovectví

Bydlení jednoznačně patří do skupiny základních hodnot a potřeb každé společnosti. Představuje bezpečí, ochranu před vnějšími vlivy, povětrnostními podmínkami, místo pro rozvoj, pracovní kariéru, budování rodinných a partnerských vztahů, odpočinek. Domov má mnoho významů a hraje v životě člověka důležitou roli.

Definice bezdomovectví je ovlivněna několika faktory: politickým kontextem, který definuje cílovou skupinu, která potřebuje pomoc a také právní úpravu, dále se utváří od kulturního kontextu jednotlivých zemí. V každé zemi a společnosti mohou být jednotlivé pojmy jako nepřiměřené bydlení nebo pojem bezdomovectví apod., chápány jiným způsobem. Typologie bezdomovectví obvykle rozlišují tři kategorie, kam můžeme osoby bez domova zařadit (Baláš, 2010).

Bezdomovectví je reakcí na určité problémy nikoli trvalý stav a má řadu různých příčin. Z pohledu způsobu života lze rozdělit bezdomovectví na dvě základní formy. První forma zjevné bezdomovectví zahrnuje osoby přespávající na veřejných prostranstvích (např. pod mostem, odstavených vagónech nebo nezákonně obsazených domech (tzv. squatech). Do druhé formy řadíme skryté bezdomovectví, kam spadají osoby bez vlastního bydlení, které žijí v ubytovnách, azylových domech nebo v nejistém bydlení, kdy lidé střídají bydlení u známých a příbuzných (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Potenciální bezdomovství je situace, kdy osoby žijí v bytě nebo domě, ale nemusejí si uvědomovat vážnost situace a že je jejich bydlení ohroženo (MPSV, 2014).

Detailnější členění ETHOS, vypracovaná organizací FEANTSA. Domov je definován třemi oblastmi fyzickou (bydlení, které může osoba využívat), sociální (možnost soukromí a udržování vztahů) a právní oblastí (právní nárok k užívání bytu).

Absence jedné z těchto oblastí může vést k bezdomovectví. Kombinací ztráty jednotlivých oblastí pak vzniká sedm kategorií bezdomovství. Do první skupiny osob bez střechy nad hlavou řadíme osoby přežívající venku a v noclehárně. Druhá skupina osoby bez bydlení jsou osoby bez vlastního bydlení, ale se střechem nad hlavou (lidé v ubytovnách, pobytová a integrační střediska, věznice, nemocnice, zařízení pro děti). Třetí kategorií je kategorie nejistého bydlení. Do této kategorie řadíme osoby žijící u přátel, příbuzných, osoby ohrožené vystěhováním či ohrožené domácím násilím. Poslední kategorií je nevyhovující bydlení. Hovoříme zde o osobách žijících v provizorních či neobvyklých stavbách, v nevhodném bydlení, které nejde obývat či v přelidněných bytech. Typologie ETHOS popisuje pojem bezdomovství mnohem komplexněji (Kliment, Dočekal, 2016).

Jiným možným dělením je bezdomovectví podle specifických skupin. Dospělí jedinci, rodiny bez domova a mladí bezdomovci. Každá skupina je specifická, stejně tak jako pomoc nebo sociální služby, které jsou pro danou skupinu určeny. Bezdomovectví je široký pojem a existuje mnoho dělení (Kliment, Dočekal, 2016).

Kategorizace podle doby trvání je užitečná pro přímou sociální práci a pro poskytování sociálních služeb. Rychlá pomoc je nejdůležitější a nejúčinnější. Hovoříme o krátkodobém, střednědobém a dlouhodobém životě bez domova. Časové vymezení se liší, není zcela jednotně vymezeno. Za krátkodobé bezdomovství považujeme dobu od šesti měsíců až jednoho roku, za střednědobou dobu do tří až pěti let a mezi dlouhodobou dobu nad pět let. Můžeme se setkat s epizodickým charakterem u lidí, kteří střídají běžný způsob života a ztrátu bydlení se střídavým vyhledáváním sociálních služeb a samostatným životem bez cizí pomoci (MPSV, 2014).

1.3 Příčiny bezdomovectví

Společnost většinou osoby bez přístřeší stigmatizuje, spojuje s pojmy jako je například chudoba, sociální vyloučení, diskriminace a to může vést k sociálnímu konfliktu.

„Sociální konflikt je tedy v principu důsledek nedostatkivosti statků, o něž sociální aktéři usilují, a odlišnosti hodnot, které vyznávají.“ (Znebejánek 2015, str. 15)

Definovat každý problém spojený s oblastí společenských vztahů a z nich nastávajících situací je velice těžké, v některých případech až nemožné (Pavelková, 2007).

Příčiny bezdomovectví můžeme rozdělit na objektivní a subjektivní. Objektivní neboli vnější faktory ovlivňují kompletně celý fenomén bezdomovství, zatímco subjektivní (vnitřní) faktory ovlivňují šanci jedince dostat se zpět do společnosti. Hranice mezi těmito

faktory nejsou jasně vymezené, faktory se vzájemně ovlivňují a působí v nejrůznějších kombinacích (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

U příčin bezdomovství musíme vycházet z výpovědí samotných bezdomovců, kteří mají svůj osobní příběh a životní zkušenosti, které mohou interpretovat přijatelným způsobem. Lze předpokládat, že bezdomovci budou hledat příčiny spíše ve svém okolí. Existují čtyři nejčastější prvky příběhů podávaných bezdomovci. Do těchto prvků řadíme užívání návykových látek a následnou závislost na nich, rozpad rodinných vztahů a ztrátu zaměstnání. Někteří autoři uvádějí, že nelze stanovit jednu příčinu bezdomovství, která by problém odstartovala, vždy se jedná o kombinaci několika faktorů. Mezi jednotlivé specifické příčiny bezdomovství řadíme klíčové faktory, jako jsou chudoba a nezaměstnanost, dále sexuální a psychické zneužívání v dětství a v dospívání, rodinné rozvraty a konflikty, delikventní chování, zkušenost s pobytem ve vězení, dluhy, hypotéky, nezaplacené nájmy, sousedské neshody, zneužívání alkoholu a drog, vyloučení ze školy, nízká kvalifikace a neuplatnění na trhu práce, v neposlední řadě psychické poruchy a zhoršení zdraví (Kliment, Dočekal, 2016).

Bezdomovcem se může stát kdokoli, je to dáno celou řadou příčin bezdomovství. Osoby bez přístřeší jsou lidé z různých společenských vrstev, byli vychováni v různých rodinách, mají dosažený různý stupeň vzdělání a jsou různého věku. Najdeme mezi nimi zkrachovalé podnikatele, invalidní či starobní důchodce, opakovaně trestané osoby, inženýry propadlé alkoholu, zadlužené lidi, osoby, které nikdy nepracovali nebo jedince, kteří si bezdomovectví vybrali více méně dobrovolně, vyhovuje jim a stalo se jejich životním stylem (Průdková, Novotný, 2008).

1.4 Prevence bezdomovectví

Prevenci můžeme chápat jako systém opatření, která slouží ke snižování nebo zabraňování nemocem, závislostem, kriminálnímu, deviantnímu chování, špatnému prospěchu, neúspěchu v práci, sociálním konfliktům, násilí atd.

Můžeme hovořit o třech formách prevence, jedná se o prevenci primární, sekundární a terciální. Primární prevence klade důraz především na zabránění vzniku bezdomovství. Důležitou roli hraje vzdělávací, sociální, ekonomický a právní systém. Může být zaměřena i na nezaměstnané, osoby žijící z podpory sociálních dávek, seniory, zadlužené atd., které jsou nebo mohou být sociálně vyloučeni. Sekundární prevence se specializuje na jedince, kteří se již bezdomovci stali. Zde je důležitá sociální pomoc a zpětná integrace osob do běžné společnosti. Terciální prevence staví na předpokladu, že

se lidé adaptovali na situaci být bez domova. Nejsou motivováni k aktivitám a ke změně. Cílem je zmírnění dopadů jevu na jedince, ale i na společnost. V této fázi jsou důležité terénní programy nebo nízkoprahová centra, ve kterých mohou bezdomovci uspokojit nejzákladnější potřeby. Můžeme se setkat i s chápáním, že sekundární prevence pomáhá jedincům, kteří jsou bezdomovectvím ohroženi, a terciální prevence se týká pomoci lidem bez domova (Kliment, Dočekal, 2016).

Je důležité podporovat dobré fungování rodiny. Dětem ze sociálně slabých rodin může pomoci dobrá škola, učitel, psycholog a boj s nezaměstnaností, protože mezi nejčastější příčiny bezdomovectví patří rozpad rodiny a ztráta zaměstnání. Velkou roli hraje bytová politika (větší dostupnost sociálního bydlení). Větší informovanost a příprava na běžný život dětí v dětských domovech a výchovných ústavech. Důvěru v lepší život potřebují i osoby opouštějící psychiatrické léčebny, terapeutické komunity a věznice. Osoby ohrožené bezdomovectvím je potřeba motivovat k vyřešení daného problému, důležitá je i individuální a intenzivní spolupráce (Průdková, Novotný, 2008).

Od začátku našeho života na nás působí nejrůznější moderní technologie od televize přes videa a počítače s internetem. Denně nás obklopují záplavy mediálních kauz. Představují snadno požitelný, ale nebezpečně zkreslující obraz, který utváří a ovlivňuje osobnost konzumenta. (Pěnkava, 1999, s. 60) píše: „ *Právě masmédiá deformují do jisté míry názor lidí na problém sociálně slabých spoluobčanů.*“ Problematika bezdomovectví musí být chápána v širším kontextu nikoli jen jako nechuť pracovat, alkoholismus, narkomanie, kriminalita apod. Široká veřejnost je ovlivněna stereotypy, které je potřeba změnit (Pavelková, 2007).

1.5 Chudoba

V této kapitole budu hovořit o sociálních otázkách. Pod tento pojem můžeme zařadit neustálý růst populace, sociální nespravedlnost, pracovní podmínky, nezaměstnanost, chudé, nemocné a staré. Důležitou roli hraje vzdělanost, respektování základních lidských práv a modernizace světa. Mezi následky modernizace patří strukturní nezaměstnanost, nástup technické či umělé inteligence, růst blahobytu a sociální nerovnost (Hojda, Ottlová, 2015).

Původním systémem vzdělávání bylo pomáhat pomocí získaných znalostí lidem, kteří příslušné znalosti nemají. Klasické profese se proto utvářeli v oblastech, jako je lékařství či právní věda. Služba druhým lidem by měla člověka povznášet. Z učitelů se stávají poskytovatelé vzdělávacích služeb, kteří by měli bojovat o to, kdo studenty vybaví nejlépe pro ekonomickou úspěšnost. Vyspělé země chrlí stále vyšší počty vysokoškoláků, kteří bohužel pro pracovní trh nejsou nikterak přínosní. Zvyšování vzdělávání se proto míjí účinkem a je třeba změna (Keller, 2013).

Chudoba je faktor, který je společný všem bezdomovcům a může postihnout kohokoli. Je to stav, kdy lidé nejsou schopni uspokojit své základní potřeby v míře, kterou společnost uznává. S chudobou se můžeme setkat jak v rozvojových zemích, tak v hospodářsky nejrozvinutějších zemích světa (Průdková, Novotný, 2008).

Odborná literatura rozděluje chudobu na absolutní a relativní chudobu. Absolutní chudobou trpí lidé, kteří nemají dostatek finančních prostředků k zajištění přežití. Typické spíše pro rozvojové země. Druhý pojem relativní chudoba poukazuje na porovnávání standardů mezi chudými a bohatými. Další možnou klasifikací chudoby je dělení na subjektivní a objektivní chudobu. Subjektivní chudobou lze považovat osobu, která se cítí být chudá. Závisí na tom, s kým se daný člověk srovnává. Objektivní chudobu můžeme pochopit jako hranici, která je zpravidla dána státem (minimální mzda), pomocí které lze odlišit chudé od bohatých (Kliment, Dočekal, 2016).

Příčiny chudoby můžeme zahlédnout ve třech rovinách. Sociální rovina je charakterizována jako nedostatek finančních prostředků, které slouží k dosažení odpovídajícího životního standardu. Další rovinou je stoupající tendence chudoby ve společnosti a stoupající neschopnost jedinců postarat se o sebe. Poslední skupinou je forma dobrovolné chudoby, která obsahuje jedince, kteří se z náboženského či filozofického přesvědčení rozhodli vzdát materiálních statků. Každé věci, která uspokojuje lidské potřeby. Neschopnost postarat se o sebe, přizpůsobit se životním podmínkám není jedinou

hlavní příčinou vzniku chudoby. Mezi hlavní příčinu chudoby můžeme zařadit nedostatek pevné vůle, tímto nedisponuje každý jedinec. Chudoba se však netýká pouze nezaměstnaných, může se s ní setkat téměř kdokoli (Kliment, Dočekal, 2016).

Pojmy chudoba a sociální vyloučení nejsou synonyma a proto musíme věnovat každému z těchto pojmů samostatnou pozornost (Barták, 2011).

Koncept sociálního vyloučení může být vysvětlen ve dvou zcela odlišných rovinách. První rovina tento stav označuje jako úpadek lidské nedostatečnosti. Důležitou roli hraje soucit. Toto pojetí popisuje, že chování společnosti je v pořádku. Problémy představují pouze lidé, kteří byli z tohoto fungování vyloučeni. Řešením je opětovné zařazení těchto lidí zpět do společnosti. Hlavním problémem společnosti není rozdíl mezi privilegovanými a diskriminovanými, ale v rozdílu mezi integrovanými a problémovými vyloučenými. Opačné pojetí popisuje sociální vyloučení jako proces, který souvisí s fungováním trhu práce. Tento přístup řeší, proč společnost staví své členy na okraj. Klade důraz na to, že se vyloučení netýká jen nezaměstnaných, ale chápe sociální vyloučení jako hrozbu, která vyplývá z chování a jednání společnosti (Keller, 2010).

Sociálním vyloučením trpí nejvíce dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaní, osoby s nedostatečnou rekvalifikací, vzděláním, nízkými příjmy, zdravotně postižení, drogově závislí, děti z rizikových rodin, mládež a mladí dospělí, u kterých převažuje delikventní chování, senioři, etnické menšiny, imigranti, uprchlíci, bezdomovci, osoby opouštějící ústavní výchovu nebo výkon trestu odnětí svobody (Charita Olomouc, 2006).

Chudoba, stejně jako nerovnost jen tak nezmizí a pro společnost bude diskutovaným tématem a předmětem reflexí (revoluce, vzpoury, kriminalita). Je nutné oprostít se od propasti mezi bohatými a chudými. Nejde jen o chudobu jako o zdroj ohrožení společnosti, ale též v termínech individuálního života. Nová chudoba je spojena s vyloučením jednotlivců ale i skupin (Mareš, 1999).

Chudobu nelze chápat jako univerzální nebo přirozenou součást stáří. Staří lidé jsou často oběťmi finančních podvodů. Významné psychologické a sociální ztráty souvisejí s případným stěhováním seniorů. Byt nebo dům a jejich okolí jsou synonymem, jak zachovat osobní autonomii, bezpečí a rutinu. I přes horší podmínky bydlení chtějí senioři strávit zbytek života ve svém prostředí. Stáří představuje stigmatizované sociální postavení. Poukazuje na vyloučení seniorů z trhu práce, diskriminaci a paternalismus (Sýkorová, Klimentová, 2016).

2 SPECIFIKA BEZDOMOVECTVÍ V SENIORSKÉM VĚKU

Tato kapitola popisuje problematiku stárnutí u osob bez přístřeší. Tímto tématem se zabývám i v praktické části v rámci kvalitativního výzkumného šetření bakalářské práce.

Lidé na ulici si osvojí bezdomovecké návyky a styl života v průběhu několika let. Následně se i oni sami začnou vnímat jiným způsobem. Tyto lidé začnou postupně ztrácet schopnost kontroly nad svým životem a návrat do společnosti je horší v některých případech téměř nemožný. Čím déle je člověk na ulici, tím více se ovlivňuje jeho jednání a chování, projeví se rizikové aktivity v podobě závislostí na návykových látkách. V některých případech dochází i ke zhoršení zdravotního stavu. U některých bezdomovců převažuje rezignace. Stanou se součástí bezdomovecké komunity a nejsou ochotni usilovat o změnu. Dají přednost pohodlí, bezstarostnému životu a odmítají cokoli, kde by se museli nějakým způsobem snažit (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

2.1 Vymezení pojmu bezdomovec v seniorském věku

Na osoby bez přístřeší je nutné nahlížet jako na individuální bytosti. Každý bezdomovec se nachází v odlišné životní situaci a citovém rozpoložení. Na ulici lidé stárnou mnohem rychleji a bojí se změny.

Osoby bez přístřeší se ocitají na ulici především kvůli svobodě, odmítají se vzdát autonomie. Sociální systém počítá s pomocí pro seniory, je schopen zajistit i bydlení, ale na druhou stranu požaduje určité omezení jejich autonomie. Senioři mnohdy nechtějí být přítěž. Rozlišujeme zdravotní autonomii, zdraví neomezuje fungování jedince, především jeho mobilitu. Osobní autonomie spočívá v soběstačnosti a součástí psychologické autonomie je samostatné a svobodné rozhodování a orientace v situaci a v reálných možnostech řešení. Poslední částí je sociální autonomie a ta bývá omezena výběrem osob, se kterými lze navázat komunikaci. V domovech pro seniory senior ztrácí úplnou osobní, psychologickou a i sociální autonomii. Nejčastější příčinou bezdomovectví osob v seniorském věku je nemoc či zhoršení zdravotního stavu. Mezi klienty sociálních služeb pro osoby bez přístřeší se občas objevují i senioři s vlastním bytem, kteří nemají po zaplacení nájmu peníze na živobytí. Musejí hledat alternativní způsob obživy (vybírání popelnic nebo žebrání). Důchody osob na ulici se pohybují kolem 4000 - 13 000 Kč. Někteří senioři byli několik let mimo sociální systém, nemají odpracované roky nebo mají na důchod uvalenou exekuci. K nízkému důchodu je možné požádat o podporu

u sociálního kurátora či na sociálním odboru v místě bydliště. Někteří jedinci si hledají práci, ale jejich zdraví jim to mnohdy nedovolí. Osoby bez přístřeší se dožívají většinou kolem šedesáti let, ale najdou se i výjimky. Umístění osob bez přístřeší v seniorském věku je problematické. Jsou na hranici dvou rozdílných služeb. Klient není vhodný pro sociální službu kvůli špatnému zdravotnímu stavu (nejčastěji mobilita a pomoc druhé osoby). Zdravotnické instituce tyto klienty odmítají, protože jejich zdravotní stav není vážný a jsou vyhodnoceny spíše jako sociální problém (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

2.2 Aspekty stárnutí u bezdomovců

Odborná literatura uvádí několik definic, které vymezují pojmy jako je stárnutí a stáří, žádná z nich není úplně kompletní a proto je prostor pro změny. Tyto pojmy ovlivňuje několik faktorů jak je například demografie, psychologie, sociologie, sociální práce nebo gerontologie¹). Stáří je poslední etapou lidského života a stárnutí je postupný proces, který ovlivňuje živé organismy již od početí (Příbyl, 2015).

Věková hranice, kdy je člověk považován za seniora se neustále posouvá. V této BP považují za seniora osobu starší 60 let. Pod tuto věkovou skupinu patří zdravotní komplikace, ztráta soběstačnosti, neproduktivita atd. Přibývajícím věkem nemusí znamenat potřebu péče druhé osoby. Sociální pracovník zasahuje až v mimořádných situacích, které způsobují sociální a zdravotní faktory. Nejdůležitější úkolem je, aby sociální pracovník klientovi zajistil důstojný zbytek života. Důležité je, aby si bezdomovec uvědomil, jaké má možnosti (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005).

Lidský věk se díky pokrokům v medicíně, kvalitnější životosprávě, zdravému životnímu stylu atd. neustále prodlužuje. Dochází ke změně věkového rozložení obyvatel, nepočtenější skupinou obyvatel budou právě senioři. V této věkové kategorii v posledních letech poklesla úmrtnost. Stárnutí ovlivňuje každého jedince a bude problémem celého světa (Matoušek, 2013)

V následujícím textu se pokusím o popsání třech nejvýznamnějších faktorů, které mohou ovlivňovat život osob bez přístřeší v seniorském věku. V tomto věku dochází k řadě změn, které ovlivňují všechny úrovně, je důležité, jakým způsobem se dotyčný člověk s těmito okolnostmi vyrovnává a jak k nim přistupuje.

¹ Gerontologie je věda, která se zabývá stárnutím a stářím. Cílem gerontologie je zkoumat degenerativními onemocnění ve stáří a základní fyziologické mechanismy stárnutí, které mají vliv na jedince. Nová gerontologie se snaží o prodloužení doby aktivního života a udržení funkčních kapacit po celý lidský život. (MALÍKOVÁ, 2011)

2.2.1 Biologické aspekty stárnutí

Stáří nejčastěji ovlivňují dva faktory primární genetické dispozice a sekundární vnější faktory. Z hlediska problematiky osob bez přístřeší klademe větší důraz na vnější faktory. Důležitá je péče o vlastní osobu, vzhled o člověku vypovídá mnohé.

Jak jsem již zmínila, tak změny probíhají u každého odlišnou rychlostí, s různou intenzitou, dynamikou a souvisejí se zdravotním stavem, vznikem a výskytem nemocí, které jsou typické ve stáří (ubývání svalové hmoty, poruchy smyslového a zrakového vnímání, omezená stabilita a pružnost, inkontinence, hrozí riziko dekubitů). Biologické aspekty stárnutí přináší náhled na průběh tělesných změn ve stárnoucím organismu (Malíková, 2011)

2.2.2 Psychické aspekty stárnutí

Psychické aspekty stárnutí souvisejí s tělesnými. Větší množství tělesných změn na seniora působí negativně a to se může projevovat psychickými změnami, které ve stárnutí postupují pozvolna.

Nejčastější změny v psychické oblasti a kognitivních procesech jsou zvýšené zapomínání, snížená schopnost paměti, změny v pořadí životních hodnot (rodina, zdraví, spirituální sféra (duchovno), změny potřeb, zájmů aj. Senior se pozastavuje nad otázkami smyslu života a blíží se smrti, bilancuje nad svým životem (Malíková, 2011).

2.2.3 Sociální aspekty stárnutí

E. H. Erikson poukazuje na to, že pro každého jedince starší šedesát let je důležitá potřeba integrity v pojetí vlastního života. Dle tohoto autora každý člověk v seniorském věku se pozastavuje nad konfliktem, integritou a zoufalstvím. Integritu lze dosáhnout splněním základních podmínek: pravdivost, smíření a kontinuita. Pokud člověk správně pochopí téma integrity, tak přijme celý svůj život a zároveň jeho smysl. Následně přijme svůj věk, stáří, životní pochybení, omyly, nesplněná přání a nedosažené cíle. Uznává sám sebe, beze změn, nekritizuje se, ale odpouští si. Všechny tyto zmíněné hodnoty mu dávají prostor k svobodnému a důstojnému dožití. Bez tohoto nelze dosáhnout integrity. Rozdělujeme nepříznivé a pozitivní sociální aspekty. Mezi nejvýznamnější nepříznivé sociální aspekty patří odchod do důchodu, úbytek finančních prostředků, nezaměstnanost, izolovanost, osamělost, která je spojená s úmrtím partnera, přátel, členů rodiny, strach z nesoběstačnosti a zároveň na fyzické závislosti druhé osoby, nevyhovující změna životního stylu a v neposlední řadě strach ze stáří. Nejvýznamnějšími pozitivními

sociálními aspekty jsou funkční rodina, na kterou je spoleh, dobré rodinné vztahy a pevná citová pouta, velmi důležité je plánovat přípravu na stáří, zejména po finanční stránce, pomocí zajištění vhodného bydlení, penzijního pojištění a dalších služeb a následně dostatečné vyplnění volného času a možnost uspokojení potřeb seniora (Malíková, 2011).

2.3 Stáří a lidské potřeby

V každém věku je důležité uspokojovat a nezapomínat na své potřeby, ať už s pomocí rodiny, přátel, svého okolí nebo bez, nic se nemá brát na lehkou váhu.

Na otázku spojenou s kvalitou života a jeho smysluplností je potřeba čerpat z teorie lidských potřeb představitele humanistické psychologie A. H. Maslowa, který vytvořil základní stupnici lidských potřeb, ta bývá vyobrazována jako pyramida a je systematicky a barevně členěna. Autor seřadil nejnaléhavější (biologické) potřeba, psychosociální potřeby až po potřeby seberealizace. Tato teorie klade v první řadě důraz na uspokojování základních potřeb a až poté mohou být uspokojovány potřeby vývojově vyšší, které stojí na vrcholu pyramidy (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012).

Potřeby se podílejí na tvorbě chování jedince. Míra uspokojování a neuspokojování potřeb ovlivňuje psychickou stránku člověka (pozornost, myšlení, volní procesy). Z širokého pohledu můžeme lidské potřeby popsat jako projev nějakého nedostatku, chybění něčeho a odstranění tohoto problému je žádoucí. Lidské potřeby lze dělit podle důležitosti na nižší, které motivují člověka, aby dbal o sebe z fyziologického hlediska. Do skupiny vyšší potřeb lze zahrnout potřebu uznání, sounáležitosti a seberealizace. Zde jedinec vyžaduje společnost druhých lidí, potřebuje vzájemnou interakci a uplatnění ve společnosti, které přináší pocit štěstí. Uspokojování těchto potřeb bývá dlouhodobým procesem, ale tvoří osobnost a individualitu. Další dělení člení potřeby na biologické, kam řadíme bezpečí, jistotu, respekt a duchovní potřeby. Většina lidí se domnívá, že duchovní potřeby mají jen věřící lidé, toto je však omyl, do této skupiny můžeme zařadit i potřebu smyslu života a potřebu odpuštění, které vedou k formování osobnosti. Potřeby lze také dělit podle počtu osob na individuální a skupinové, podle obsahu na materiální a nemateriální, podle délky trvání na trvalé, dočasné a výjimečné, podle času na současné a budoucí (Příbyl, 2015).

2.4 Adaptační syndrom

Každého jedince život na ulici ovlivňuje jiným způsobem. Jiný pohled na svůj život má člověk přespávající na ulici několik měsíců, jinak ten, který je zde několik let či desítek let. Důležitou roli zde hraje i stres. Odborná literatura popisuje dvě typologie strategií na zvládnání stresu. Behaviorální strategie se specializuje na činnost, kterou může být sport, práce nebo pití a snaží se zmírnit negativní emoce. Na druhou stranu kognitivní strategie disponuje s myšlenkovými procesy pomocí odsunutí či zmírnění ohrožení z vědomí. Tyto strategie mohou mít pozitivní výsledky, kdy se dotyčná osoba může znovu soustředit na příjemné činnosti. Existují i strategie, které stres spíše podporují a tím může být ruminační strategie, kdy dochází k uzavření se do sebe nebo vyhýbající strategie, dotyčný se vyhýbá povinnostem a hledá únik v návykových látkách, agresivním chování nebo v patologickém hráčství a to je důvod proč osoby bez přístřeší zůstávají na ulici a nejsou schopni se vrátet zpět do běžného života (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Existuje mnoho studií, které zkoumají vliv stresu na lidský organismus. Chtěla bych uvést studii Hanse Selye, který se zabýval adaptací organismu na dlouhodobý stres, kdy nazval průběh adaptace jako obecný adaptační syndrom a adaptaci rozdělil pod tři pojmy a to na fázi alarmující, fázi odporu a rezignace. Tyto tři fáze detailněji popíši v následujících odstavcích (Výrost, 2001 cit. podle Marek, 2012, s. 103).

Varovné stadium adaptace na bezdomovectví počíná ztrátou bydlení, které souvisí se stresem. To bývá vnímáno jako traumatická událost, kdy si jedinec nepřipouští varovné signály hrozící změny. Dochází k oddalování a řešení situace, následně se člověk může dostat do bludného kruhu. Běžnou reakcí na pomoc je stud nebo skrývání svého bezdomovectví. Osoby bez přístřeší se nejčastěji stěhují do velkých měst, kde je více příležitostí a zároveň jim město nabídne jakousi anonymitu, která jim pomůže selhání na nějakou dobu skrýt. To může být důvod, proč bezdomovci odmítají využívat sociální služby. Tato fáze trvá několik málo měsíců. Je to nejvíce stresové stádium, dochází k nedostatku spánku, k zoufalství a vyčerpání. Typickými reakcemi na stres jsou úzkost, vztek, agrese, apatie, deprese a to může vést až k sebevražedným myšlenkám či k sebevraždě (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Krizové období může trvat několik dní a podle některých autorů dokonce až jeden rok. Po počátečním šoku následuje seznamování se s novou situací a hledání následných řešení. Mezi osobami bez přístřeší jsou typické obranné mechanismy: lhaní, vytěsnění, potlačení informace, racionalizace, projekce. Po tomto období následuje fáze odporu,

dochází ke změně chování, život se nevyvíjí správným směrem a jedinec je zklamaný. Je ochotný zkoušet různé možnosti, aby se dostal z ulice. Pokud dojde ke komplikacím, tak jsou typickou reakcí výmluvy, vyhýbavé chování a neustálé odsouvání řešení situace na později. Jedinec se snaží dostat zpět, ale mnohdy bez úspěchu a to může vést ke zklamání a smíření se s životem na ulici. Postupně získává veškeré návyky bezdomovce, kterých se dá těžko zbavit. Osoby bez přístřeší přerušují dosavadní kontakty a získávají nové kontakty ve svém prostředí na ulici. Dochází k ovlivnění, kdy bezdomovec musí přerušit své koníčky, na které není prostor, do popředí se dostávají aktivity, které okolí umožňuje, rizikové chování v podobě užívání návykových látek. Postupem času dotyčný jedinec přijímá celou roli bezdomovce a to si to ani nemusí uvědomit. Roste orientace v prostředí ulice a samostatnost. K rezignaci dochází přibližně mezi 2-5 let života na ulici. Hlavním znakem je, že ulice není provizorní místo ale domov. Je nalezen vyhovující způsob života bez autorit, který se těžko opouští. Fáze změny může být vnímána negativně a může být stresující. Šance návratu do společnosti je omezena. Bezdomovectví má negativní vliv a může vést k celkové devastaci organismu. Mezi největší komplikace řadíme pokročilý alkoholismus, kombinaci různých nemocí a zhoršení zdravotního stavu, ztráta vůle, motivace, smyslu života, zadlužení, z kterého není úniku, rezignace na změnu životního stylu a změny osobnosti, které jsou spojené s psychickými problémy. Dle výzkumů je možné, že se osoby bez přístřeší po deseti letech na ulici mohou úspěšně pokusit o změnu životního stylu. Důležitá je motivace tolerance, ochota spolupracovat se sociálními pracovníky a dalšími zainteresovanými (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Důležité časové úseky, které ovlivňují délku pobytu na ulici, jsou: do jednoho roku, do pěti let, nad pět let. Nejnáročnější je fáze do jednoho roku, kdy je jedinec ohrožen novou životní situací. V období do pěti let se jedinec asimiluje do okolní společnosti, začíná se orientovat v bezdomoveckém prostředí a mezi osobami bez přístřeší. Nad pět let na ulici dochází k postupné rezignaci a osoba bez přístřeší ztrácí snahu o návrat do běžné společnosti. Vliv bezdomovectví seniora ovlivní spíše v negativním slova smyslu. To můžeme vypořadovat i z výzkumné části mé bakalářské práce (Pěnkava, 2019).

PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V první části bakalářské práce (teorii), která se týká problematiky osob bez přístřeší v seniorském věku, jsem shrnula základní pojmy bezdomovectví, specifika bezdomovectví v seniorském věku a rizikové faktory, které tuto skupinu osob ovlivňují. Výrazným specifikem je vysoký věk a zdravotní komplikace. Rozhodla jsem se, že součástí mé bakalářské práce bude kvalitativní výzkum v podobě polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumné šetření se věnuje osobám bez přístřeší v seniorském věku. Dle odborníků stáří začíná kolem šedesáti let, kdy dochází k fyzickým a psychickým změnám. Začínají ubývat sociální kontakty a může dojít až k vyloučení na okraj společnosti. Senior vlivem zdravotních komplikací, nedostatkem finančních prostředků a nefunkční rodinou může přijít o střechu nad hlavou a ocitnout se na ulici. Bezdomovectví je velmi komplikovaný fenomén, nese sebou svá specifika. Život na ulici je těžký pro mladé natož pro staré, starý člověk si nemůže jen tak lehnout v noci a v zimě na lavičku do parku nebo pod most, nemůže každý den sebou tahat několik tašek a čekat než o své věci přijde. Senior se těžko ubrání před hrozícím nebezpečím.

3.1 Cíl výzkumu a domněnky

V praktické části jsem si stanovila tři cíle. Za seniory jsem považovala osoby bez přístřeší ve věku nad 60 let pohybující se na území Plzeňského kraje.

Cíle:

- 1) Zjistit, jaká je příčina bezdomovectví v seniorském věku?
- 2) Jaké jsou podmínky života seniora na ulici?
- 3) Je život na ulici vhodný pro seniory?

Domněnky:

- 1) Domnívám se, že jde především o nedostatečné příjmy a ztrátu bydlení. Ale v některých případech může jít o životní styl.
- 2) Domnívám se, že život na ulici v seniorském věku je náročný a velmi komplikovaný oproti životu běžného seniora.
- 3) Domnívám se, že podmínky pro lidi na ulici v seniorském věku jsou nedostatečné, sociální služby se zaměřují především na mladé dospělé a koncepce služeb pro seniory na ulici chybí.

3.2 Typ výzkumu a metody získávání dat

Hlavní částí bakalářské práce je kvalitativní výzkum. „Mezi podstatné rysy kvalitativního výzkumu patří oboustranné porozumění mezi výzkumníkem a aktérem. Porozumění předpokládá otevřenost celého výzkumného procesu a opírá se o komunikaci mezi výzkumníkem a komunikačním partnerem. Výzkumník a komunikační partner se podílejí na dosažení společného cíle a komunikační partner je tím subjektem, který definuje, vysvětluje, kontroluje a interpretuje realitu a má stejnou důležitost, pokud ne větší než výzkumník“ (Mišovič, 2019). V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a stanoví základní výzkumné otázky. Otázky může upravovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu. Tazatel se seznamuje s novými lidmi přímo v terénu. Výzkum probíhá v delším časovém horizontu (Hendl, 2012).

Ve výzkumu byla použita metoda rozhovoru pomocí předem připravených otázek nebo klíčových slov, na které se tazatel snažil získat odpověď. Tazatel může otázky během rozhovoru měnit a pořadí otázek také není pevně dané. Tato metoda mi byla doporučena vedoucím mé bakalářské práce. Výhody této metody spočívají v tom, že respondentům ponechává velké množství prostoru pro vyjádření jejich pocitů a dojmů, ale zároveň ponechává tazateli určitou jistotu a oporu v připraveném návodu. Jsem ráda, že jsem dala na doporučení a zvolila tuto metodu, protože u téměř všech respondentů bylo potřeba aktivní dotazování. Respondenti vzhledem k citlivým údajům a vzhledem k věku odpovídali stručně, byli rozptylováni okolními vlivy (ruch ulice, kolemjdoucí, ostatními klienty městské charity...) a rozhovor nerozvíjeli.

Rozhovor pomocí návodu obsahuje seznam otázek nebo témat, která jsou pro tazatele zajímavá, a díky této metodě se na zmíněná témata nezapomene. Je na tazateli, jakým způsobem povede rozhovor a v jakém pořadí bude otázky pokládat a zjišťovat odpovědi. Zůstává volnost a flexibilita otázek podle situace. Rozhovor s návodem tazateli šetří čas, pomáhá udržovat záměr rozhovoru strukturovaněji, ale zároveň má dotazovaný dostatek prostoru pro své pocity, připomínky a případně otázky (Hendl, 2012).

3.3 Výběr respondentů

Pro tento výzkum jsem zvolila metodu příležitostného výběru, kdy jsem náhodně na ulici oslovovala potenciální respondenty, tato metoda se však neosvědčila vzhledem ke zdravotnímu stavu, životnímu stylu a neochotě respondentů se účastnit daných rozhovorů (nedostatek času a důvěry). Jedna respondentka mi dokonce řekla, že na mě

nemá čas, protože jde vyzvednout důchod a tato aktivita jí zabrala celý den. Z těchto důvodů jsem se rozhodla zvolit záměrný výběr respondentů. Tato metoda spočívá v konkrétním vyhledávání respondentů pomocí výzkumníka. Respondenti splňují specifické vlastnosti, které jsou kritériem pro výzkum a jsou ochotni se výzkumu účastnit. Při výběru výzkumného vzorku se využila i metoda sněhové koule tzv. snowball. Jedna respondentka byla oslovena na základě již zúčastněných respondentů.

Pro můj výběr respondentů jsem si stanovila tato kritéria:

- věk respondentů, minimálně 50 let- invalidní důchod, komunikativní, preferuji 60 let a více, protože právě v tomto věku se začínají objevovat první fyzické a psychické změny,
- osoba bez přístřeší, která přespává na ulici, ve veřejných prostranstvích (vagon, lavičky, pod mostem, na nádraží), v noclehárně, v azylovém domě, na ubytovně, v provizorních a neobvyklých stavbách (maringotka, karavan, stan (případně stanové městečko), budovy, které nejsou určené k bydlení-squat),
- ochota a čas se výzkumu účastnit

Výzkumný vzorek obsahuje celkem 15 respondentů. Z toho 8 mužů a 7 žen. Věk respondentů je od 56- 66 let a věk respondentek je od 52- 73 let. Osm respondentů momentálně nemá partnera/partnerku, jeden respondent měl pouze v osmnácti letech přítelkyni, jinak žije sám a jeden respondent se s nikým nechce o nic dělit. Čtyři respondenti mají přítele/přítelkyni a tři respondenti mají manžela/manželku. Devět respondentů dokončilo pouze základní školu, čtyři respondenti jsou vyučení a dva respondenti mají střední školu s maturitou. Pět respondentů je bezdětných, ostatní respondenti měli jedno až šest dětí. Respondenti mají dlouhodobé partnerské vztahy a děti mají většinou jen s jedním partnerem. V ojedinělých situacích se dvěma partnery. Příjem respondentů se pohyboval v rozmezí existenční a životního minima (od 2200,- 5000 Kč), někteří využívají příspěvek na živobytí, jeden respondent využil mimořádnou okamžitou pomoc. Tři respondenti dostávají starobní důchod přibližně 8000 Kč a jeden respondent si zažádal o invalidní důchod (plíce, špatné dýchání)- 7000 Kč. Respondenti jsou na ulici od 1 roku do 32 let. Tři respondenti tráví životem na ulic téměř celý život, rok pracují, poté jsou na ubytovně nebo na ulici a to se točí pořád do kola je to tzv. začarovaná kruh, z kterého je těžké vystoupit. Dva respondenti jsou na ulici v řádu několika měsíců. U prvního z nich byla příčina jeho zdravotní stav a u druhého koronavirus a propouštění

agenturních zaměstnanců. Nejčastěji respondenti přespávají na noclehárně v DSF, konkrétně šest respondentů. Dva respondenti přespávají v azylovém domě v DSF. 7 respondentů přespává mimo domov sv. Františka (ve stanu, v obytném voze, v garáži nebo ve stanovém městečku), navštěvují DSF kvůli hygieně nebo potravinovou pomoc v Cukrovarské ulici.

Výzkumný vzorek jsem se rozhodla popsat pouze stručně, pomocí základních údajů jako je věk, pohlaví, partnerský život, vzdělání, děti, příjem, počet let na ulici a jakou formu střechy nad hlavou respondenti preferují. Vynechala jsem jejich jméno, příjmení, přezdívku a detailnější informace, aby respondenty nikdo nemohl dohledat a následně identifikovat.

3.4 Realizace výzkumu

Před realizací sběru dat jsem si připravila návod rozhovoru, informovaný souhlas a souhlas k pořízení fotografií, abych měla přehled o tématech, která chci v rámci rozhovoru probírat a byla připravená. Výzkum jsem se rozhodla provádět na území Plzeňského kraje. Původním plánem, bylo kvůli koronaviru oslovovat respondenty na ulici a následně spolupracovat s Městskou Charitou v Plzni, konkrétně s domovem sv. Františka, který pomáhá osobám bez přístřeší v jejich nepříznivé situaci. Oslovování klientů bylo velmi komplikované a mnohdy až nebezpečné. Je těžké odhadnout věk u osob bez přístřeší. Vzhledem k jejich životnímu stylu je jejich vzhled mnohdy zanedbaný a neupravený, to může vést ke zkreslení jejich věku. Ale věk nebyl jediným problémem. Dále bylo těžké rozpoznat, zda je daný jedinec opravdu na ulici nebo jestli jen odpočívá v parku na lavičce. Nejtěžší bylo oslovit jedince a následně navázat důvěru k poskytnutí rozhovoru. Respondenti na ulici byli oslovováni v centru Plzně na základě mých odhadů a tipů od kamarádů a rodiny. Pro toto místo jsem se rozhodla z bezpečnostních důvodů. Rozhovory jsem prováděla sama, a proto jsem nechtěla jít na riziková místa, jako jsou opuštěné budovy nebo okraj města. Na ulici jsem oslovila celkem 5 respondentů, ale bohužel nevznikl žádný rozhovor. Dva respondenti mi slíbili, že se mnou rozhovor udělají, ale měli čas až následující den. S jedním z nich jsem se domluvila, že se s ním sejdu právě v městské charitě, kam respondent ze zdravotních důvodů nedošel. Večer jsem ho viděla, jak seděl v bolestech v centru Plzně na autobusové zastávce. Respondent potřeboval zavolat záchrannou službu a potřeboval být převezen do nemocnice. Další respondentka mi přislíbila, že na mě bude čekat na hlavním nádraží, ale také nedorazila. Poučila jsem se, že

pokud chci dělat rozhovor s osobami bez přístřeší tak musím hned jednat, nesmím čekat a důvěřovat jim. Jeden z oslovených respondentů nesplňoval daný věk a další dva respondenti rozhovor odmítli. Dalším problémem bylo zajištění klidného místa pro případnou spolupráci. Když jsem oslovovala osoby bez přístřeší na ulici, tak na nás ostatní lidé neustále koukali a mně a ani respondentům nebyly tyto pohledy příjemné. Jeden z oslovených respondentů na ulici ani nechtěl věřit tomu, že se chci bavit zrovna s ním. Otáčel se a hledal někoho, na koho mluvím. Byl překvapen, že jsem ho oslovila. Velký faktor v tomto případě hraje i počasí. Pokud prší, tak se osoby bez přístřeší hledají mnohem hůř než v teple (to jsou téměř na každém rohu).

Oslovila jsem městskou Charitu Plzeň, konkrétně DSF. S klienty jsem navázala kontakt pomocí vedoucího a sociálních pracovníků dané organizace. To proběhlo bez komplikací, protože jsem zde byla na praxi v rámci studia na vyšší odborné škole a následně i na praxi na vysoké škole. Pan vedoucí, sociální pracovníci a někteří klienti mě znají a vědí o mně. V této organizaci pracuje i moje bývalá spolužačka, takže domluva s pracovníky byla v naprostém pořádku, ve všem mi vyhověli a následně i pomohli. Řekla jsem jim má kritéria pro výběr respondentů a následně je sama či za pomoci sociálních pracovníků oslovila ke spolupráci při rozhovoru. Rozhovory probíhaly v ordinaci, v kanceláři, na pokoji u respondentů a případně venku před budovou DSF. Nejlepší bylo provádět rozhovory v kanceláři nebo v ordinaci, tato místa respondentům zajišťovala určité soukromí a byla mi doporučena od sociálních pracovníků. Zde jsme nebyli rušeni, měli jsme klid a čas na rozhovor. Na pokoji nás rušila televize a ostatní klienti DSF a venku před budovou byl ruch aut, která jezdila po přilehlé silnici, zvonek a v neposlední řadě klienti DSF. Když už jsem oslovila potenciální respondenty, tak bylo nutné udělat rozhovor okamžitě a případně na místě oslovení. Důležité je rozhovory s respondenty neodkládat, to jsem se poučila už z předchozí zkušenosti, kdy jsem osoby bez přístřeší v seniorském věku oslovovala na ulici. U většiny klientů vzhledem k věku a k zdravotnímu stavu nebyl ani přesun na jiné místo možný. Dva rozhovory byly provedeny v azylovém domě. Tyto rozhovory byly domluveny panem vedoucím v konkrétní čas a na daném místě. Bohužel na pokoji vždy někdo byl, tak nebylo zajištěno dostatečné soukromí a respondenti se tolik neotevřeli jako třeba v kanceláři. Sociální pracovnice oslovila tři klienty na denním centru a s nimi jsem udělala rozhovor v kanceláři. Dvě paní jsem oslovila na noclehárně a následně jsem s jednou z nich šla udělat rozhovor do ordinace a s druhou probíhal rozhovor před budovou DSF. Jedna paní mi byla dokonce doporučena

od respondentky a s ní jsem se domluvila na rozhovoru na židli za budovou DSF. Paní pospíchala, protože měl za ní přijet přítel, takže rozhovor proběhl v rychlosti.

Před rozhovorem jsem se respondentům představila, seznámila jsem je s tématem a účelem rozhovoru. Ptala jsem se, zda rozhovor mohu nahrávat a ne všem bylo nahrávání z osobních důvodů a vzhledem k citlivým informacím, které mi respondenti poskytovali příjemné, proto sedm respondentů nahrávání odmítlo. Respondenti byli obeznámeni s tím, že je výzkum dobrovolný, anonymní (někdy bylo potřeba vysvětlit, co anonymita znamená) a že rozhovor mohou kdykoli ukončit a případně na některé otázky neodpovídat a to bez udání důvod. Poté respondenti podepsali informovaný souhlas a v některých případech i souhlas, že mohu použít fotografie do své bakalářské práce. Na informovaném souhlase bylo uvedeno mé jméno, účel práce, anonymita a kontakt na vedoucího bakalářské práce.

Následně jsem prováděla rozhovory s pěti respondenty, kteří pobývají na zahradě u bohatého pána nedaleko Plzně a pracují pro něj. Na tyto respondenty jsem dostala kontakt od kamarádky, která se zná s pánem, co zaměstnává osoby bez přístřeší. Veškerá domluva probíhala s tímto pánem a díky němu byli respondenti v domluvený čas na domluveném místě a hlavně byli ochotni se rozhovoru účastnit. Otázka důvěry je s touto cílovou skupinou velmi důležitá. Rozhovory jsem s respondenty dělala u pána na zahradě.

Poté mi byli doporučeni od přítele mé známé. Její přítel má zkušenost se životem na ulici a proto mi mohl nějaké osoby bez přístřeší doporučit. Tyto osoby jsem zkontaktovala ve stanovém městečku na Borských polích.

Respondentům jsem dávala za rozhovor stravenku v 80 Kč hodnotě, jako kompenzaci za strávený čas na výzkumu. Za stravenky si respondenti nemohou koupit cigarety a alkohol. Všichni stravenky přijali, někteří se nad tím pozastavili, ale nakonec za to byli rádi. Realizace rozhovorů probíhala v rámci dvou týdnů v červenci roku 2021.

3.5 Transkripce

Sedm rozhovorů bylo za souhlasu respondentů nahráváno. Nahrávku jsem přepsala do Wordu, zbytek mluveného projevu jsem převedla do písemné podoby a následně opět do Wordu pro lepší a přehlednější znázornění. Využila jsem doslovnou techniku transkripce, kdy jsem ponechala nespisovný jazyk (Hendl, 2012).

3.6 Analýza a výsledky výzkumného šetření

Cílem této kapitoly je shrnout získané údaje a zároveň odpovědět na otázky, které jsem si stanovila. Rozdělila jsem tematické okruhy, kterým se respondenti věnovali na otázky hlavní a vedlejší. Těmto myšlenkám se budu podrobněji věnovat v následujících podkapitolách. Tabulka, která následuje, zobrazuje příklad návodu k rozhovoru a členění témat do jednotlivých kategorií.

Tabulka 1: Hlavní otázky a vedlejší otázky

Hlavní otázky	Vedlejší otázky
Příčina bezdomovectví	<ul style="list-style-type: none">– rodinné problémy,– zdravotní stav,– nedostatečná kvalifikace,– střídání zaměstnání,– ztráta bydlení,– dluhy,– alkohol a jiné závislosti
Vztahy k rodině a sociálním službám	<ul style="list-style-type: none">– komunikace s rodinou,– charita (DSF),– hodnocení sociálních služeb,– sociální dávky,– kritika života mladých bezdomovců,
Volný čas	<ul style="list-style-type: none">– návykové látky,– procházky,– „přátelé“ na ulici,
Citový život a budoucnost	<ul style="list-style-type: none">– životní hodnoty,– smrt,– aspirace k novým zítřkům

Zdroj: Autorka

3.6.1 Příčina bezdomovectví

Z výzkumného vzorku je patrné, že se počet let strávených na ulici u jednotlivých respondentů liší. Dále můžeme vypožorovat, že se u všech respondentů objevily partnerské neshody a další komplikace, které směřovaly k opuštění partnera a ke ztrátě střechy nad hlavou. „*Děti vyrostly a já jsem si neměla s manželem co říct.*“ „*Přítel mi neustále lhal do očí, tak jsem od něj odešla, nemám nikoho, dcera je daleko v Německu.*“ „*Nestýkám se s ní.*“ „*S rodinou nemám dobré vztahy a matku bych zavraždil.*“ „*Pohádala jsem se s rodinou a nezvládla jsem to nějak.*“ „*Děti po mně chtěly jen peníze, a když zjistily, že je nemám, tak se se mnou přestaly bavit.*“ „*Zet' vnučky mlátí a já jsem je bránila a někdy ty vnučky dostali i kvůli mně, na mě si nedovolil, ta 17 letá byla samá modřina, kdyby mi jednu majznul, tak bych mu to vrátila, já mam na tuto blbou povahu, nenechala bych si to líbit.*“ Jeden respondent z výzkumného vzorku přenechal byt své manželce a následně neměl kam jít. Hledal střechu nad hlavou, ale bohužel neúspěšně. „*Žil jsem s přítelkyní v Sušici, ale náš vztah byl velmi komplikovaný a proto jsem se rozhodl, že tam bydlet nebudu, opustil jsem to tam a už se tam nevrátím.*“ Z rozhovorů můžeme vysledovat, že respondenti mají dlouhodobé vztahy. „*Manžel umřel a já chci k němu.*“ „*S manželem se známe dlouho, jemu bylo 21 a mně 25, tak si to spočítejte.*“

Dva respondenti uvedli, že je koronavirus připravil o práci. „*Přišla jsem o práci kvůli koronaviru, oni lidi přes agenturu propouštěli.*“ „*Ale jak začal koronavirus, tak všechny zaměstnance přes agenturu propustili a nechali tam jen kmenové. A to je důvod, proč jsem na ulici.*“ U všech respondentů se objevovalo časté střídání zaměstnání. Nejčastější důvody nespokojenosti byly moc práce, velká vzdálenost od místa bydliště a následné dojíždění, dodržování pravidel, pracovní úrazy a brzké vstávání. „*Nebavilo mě to tam, já potřebuju pohyb.*“ „*Pracoval jsem v Německu a ve Francii a to je úplně něco jiného než tady. Práci jsem často měnil kvůli mému zdravotnímu stavu a pracovním úrazům.*“ „*Do Plzně jsem přijel hlavně kvůli větší nabídce práce. Dělal jsem spíš pomocné práce, na stavbách, ochranu.*“ Respondenti uváděli, že práci odváděli kvalitně. „*Dostal jsem školitelskou vestu a začal zaučovat.*“ „*Pracoval jsem na chirurgii a nabídli mi dokonce rekvalifikační kurz.*“ „*Já jsem mechanik seřizovač přípravářského strojírenského zařízení pro strojírenský průmysl, pracoval jsem samozřejmě v Chlumčanech a v Horní Bříže (dlaždičky), dnes musíte umět na počítači.*“ „*Pracoval jsem v Německu a na Šumavě jako kuchař, ale momentálně mi to můj zdravotní stav neumožňuje. 40 let pracuju v*

pohostinství. “ Několik respondentů přišlo o práci vzhledem k nadměrnému pití alkoholu. „Pila jsem a hodně. “

Žádný z respondentů nezmínil nedostatečnou kvalifikaci jako problém při hledání zaměstnání. Většina respondentů si podle svých slov za svůj život může sama. *„Byla jsem lajdák, zaspala jsem do práce, vyhodili mě, tak jsme zůstali na ulici, ono je to prostě v tom člověku, já jsem si to udělala sama, nebo jsme se na práci vykašlali a nešli jsme tam, prostě chápete, ten bezdomovskej život, tak to prostě chodí u těch bezdomovců a pak se ocitnete na ulici, nemáte peníze, nemáte nic.“* Respondenti uváděli, že je práce dost, ale člověk nesmí být líný a musí chtít pracovat.

O návykových látkách respondenti nechtěli hovořit. Většina osob bez přístřeší v seniorském věku, se kterými jsem hovořila má k alkoholu, cigaretám a drogám negativní postoj. *„Návykové látky vymývají mozek, zažívám to neustále venku, je to zlo a masakr.“* *„Pila jsem hodně alkohol, pořád piju, i manžel pije, drogy ne a nemám s tím zkušenost, cigarety ne.“* Zrovna takhle paní říkala, že nekouří a přitom jsem jí před začátkem rozhovoru viděla kouřit. Nechtějí se se svým chováním ztotožnit, mnozí se za to stydí a raději si vymýšlí a zkresluje realitu. *„Potkal jsem kamaráda ze základky a já jsem mu lhal, vymlouvám se, nechlubím se tím, že nemám domov, nechodím na srazy, lžu všem, to jsou lidi, kteří mají o čem vyprávět, něco v tom životě dokázali. A co jim budu vyprávět, jak jsem na ulici mezi tou největší verbeží Plzeňského kraje. To je hroznej poct.“*

S problematikou zadluženosti se potýkalo velké množství respondentů. Někteří dluhy uvádějí jako příčinu bezdomovectví. *„Měla jsem dluhy, půjčky a takový kraviny, nechávala jsem si to strhávat z platu, jinak bych to nezaplatila.“* *„Ježiš, to se ani neptejte, já mam dluhů, teď o nich mám přehled a víte, za co dlužím, za kočky, za 4 nohý kočky, já jsem bydlel s jednou paní, se kterou mam toho syna a měli jsme chovnou stanici na Mainskou mývalí kočku, to je největší kočka na světě, kocour má 14 kg, kočka má 5,5 kg a jedna ta kočka stojí 25000,- a taky jsme zaplatili za kocoura 275 000,- to byl světovej šampion z Ameriky, on je to potom dobrej chovnej materiál, protože každej chce od světového šampiona koťátko, lidi přivezou kočičku, nechají ji tam 2 dny, zaplatí 40000,- ať se to povede nebo nepovede, to jsou kšefty, no a na tom já jsem se zadlužil, takže mně zůstali dluhy za kočky, asi za 900 000,- z toho už se nevyhrabu a ty dluhy neustále narůstají, to nejde zaplatit ani kdybych chtěl, tak to nejde.“* Jiní se zadlužili až na ulici *„O svých dluzích mám přehled, pouze 1000,- u PMDP v Plzni, nemám peníze, ale až je budu mít tak to zaplatím.“*

3.6.2 Vztahy k rodině a sociálním službám

Osoby bez přístřeší mají z velké části přehled o všech sociálních službách, které jsou pro ně vhodné a většinu těchto služeb využívají. Nejvíce respondentů využívá služeb městské charity, konkrétně DSF. Zde respondenti využívají poradenských služeb, lékařskou pomoc, hygienické zázemí a potravinové balíčky. *„My jsme o té Charitě dlouho nevěděli. Byli jsme dlouho venku., až si nás všiml nějaký pán, co využíval DSF. Sledoval nás dlouho, neměli jsme ani jídlo, nic. Zavedl nás do DSF, byli potřeba doklady, pak nás zaregistrovali. Trochu jsme se báli, ale zjistila, že jsou v Charitě dobří lidi, výborní sociální pracovníci a že pomůžou se vším, co je třeba. Taky vám pohrozí, to je jasný. Kdo je na ulici a nevyužije služeb městské charity, jde sám proti sobě.“* *„Chodím do Cukrovarské pro jídlo a oblečení, ale já to rozdávám, copak s tím, já nejím těstoviny, nemám je ráda a těch je tam hodně a kafe taky ne, když je tam nějaká sušenka žvýkačky jinak nic.“* Dále respondenti jmenovali několik sociálních pracovníků a pracovníků, se kterými jsou spokojeni. *„Pan Turek mi nabídl místo v azylovém domě.“* *„Paní Ludínová mi pomáhá, našla mi i práci a vždy mi vyjde vstříc.“* *„Charitu používám už hodně dlouho, poprvé jsem sem přišla v roce 2006, to jsem byla těhotná (15 let), tenkrát tady byla nějaká paní Slámová a ta mi pomohla finančně a zkontaktovala mi na další služby, na tu Naději.“* *„Pan Turek není špatnej.“* O sociálních službách se respondenti dozvěděli převážně od ostatních osob bez přístřeší, od faráře, případně od kamarádů či od terénních sociálních pracovníků. *„Potuloval jsem se na nádraží a tam mě viděla skupina osob bez přístřeší a dovedla mě do DSF. Tehdy to bylo 30,- na noc, sepsal jsem smlouvu a zaplatil si deset dní, sociální služby pro osoby bez přístřeší dostačující.“*

Sociální služby klienti hodnotí převážně pozitivně, většinou by nic neměnili, jsou rádi, že jim vůbec někdo pomůže. *„Vnímám sociální služby pro osoby bez přístřeší velice pozitivně. Když se ocitnete na ulici, tak jste rád, sednete si na ulici, uvaříte si kafe, osprchujete se, jste čistoučká a chodíte normálně mezi lidi. Využívám jen služeb DSF, ale o ostatních službách mám přehled.“* *„Využívám jen DSF, vyhovuje mi to tady.“* Někteří respondenti by uvítali změny a reformu sociálních služeb hlavně pro osoby bez přístřeší v seniorském věku. *„Sociální služby pro osoby bez přístřeší v seniorském věku podle mě nejsou dostačující, neměli by vyhazovat na ulici starého člověka, v DSF by měli být jen mladí lidé, chtělo by to rozdělit na mladé a potom na staré, není dobré když je to promíchané, když bude v jedné místnosti mladý a starý, tak si nebudou rozumět nikdy, mladý se má bavit s mladýma a starý se starýma, když senior musí být na ulici s několika*

taškama, tak je to velice těžké, zařídil bych pro staré baráčky, mladí, ať jdou na ponorku, jak starý člověk vyleze na palandu, to se i může zabít, pokud nechce žít ze dne na den, nemusí chodit ven, udělat rajon a jít ven a čekat do sedmi do večera, je lepší ta ubytovna.“

„Služby pro osoby bez přístřeší dle mého názoru nejsou dostačující, chtělo by to drobet změnu, ne moc, nedostatky spatřuji hlavně ve stravě, co si nekoupíte a neuvaříte, tak nemáte, buď jíte nebo nejíte, někdy mi vadí, že nespím v okolí svých vrstevníků, byla jsem v pobytovém zařízení v Horní Bříze a byla jsem tam v době koronaviru a za 14 dní tam zemřelo 30 lidí a já jsem byla s psychikou úplně na dně, měla jsem tam dobrou kamarádku a ta zemřela a já myslela, že se zblázním, je mi to jedno, ale tam už nechci, nechci, aby tam umírali lidi, já to prožívám s nima a špatně to nesu.“

„Sociální služby pro osoby bez přístřeší v seniorském věku nejsou dostačující, lidi nad 60 let by neměli být venku, měli by je tady nechávat celý den, já chodím ven a do sedmi jsem s manželem, ale pak se vrátím, nelíbí se mi, že jsou tady promíchaný starý lidi s mladýma.“

Nejdůležitější zdroj financí jsou pro osoby bez přístřeší v seniorském věku sociální dávky, případně starobní či invalidní důchod. *„Navštěvuji ÚP a dostávám podporu v rámci hmotné nouze 2400,-. Z toho dávám 1000 pánovi a zbytek si nechávám pro své potřeby. Těším se na důchod, který mi byl vyměřen až na rok 2024.“* *„Beru hmotnou nouzi.“* *„Mám důchod 8000,-.“* Pouze jeden respondent si stěžoval na jednání s úřady a komunikaci s pracovníky. *„V Charitě jsem měsíc a nejhorší jsou ty Úřady, tam jsou ty lidi neochotný, kdyby tady nebyla paní Rošafná, tak ani nevím, jak ty papíry mam vyplnit, oni vám nabídnou okamžitou pomoc, ale to trvá měsíc, než se to vyřeší.“*

Pomoc od rodiny respondenti neočekávají a ani nechtějí. Někteří respondenti už vzhledem k věku rodinu nemají. *„Nemám dobré vztahy s rodinou a jsem jedináček, děti nemám.“* *„Děti už mají rodinu a já jim nechci zasahovat do života. Sleduju je na fb a brečím u toho. Dceři jsem psal k Vánocům, ale nedostal jsem žádnou odpověď.“* *„Když jsem měl peníze, tak se mnou chtěli komunikovat pořád a teď když peníze nemám, tak nic. Dřív jsem měl peníze a dneska čekám na důchod, no... takovej je život.“* *„Manžel mi umřel a já chci za ním, děti už o mě nemají zájem.“* Téměř polovina respondentů je s rodinnými příslušníky v telefonickém kontaktu. *„Dcera mi občas zavolá.“* Pokud se s rodinou vídají, tak se jedná spíše o krátká setkání. Setkání probíhají nejčastěji náhodně venku. Osoby bez přístřeší nemají peníze na dopravu a ani na zábavu pro rodinné příslušníky.

Osoby bez přístřeší se pohybují v bezdomovecké komunitě, ale kontakt s ostatními bezdomovci nevyhledávají. *„Neříkám, že jsou všichni stejný, ale na Charitě jsou pravidla*

a nesmí sem chodit lidi, co pijou, někomu život na ulici vyhovuje, nemají starosti, ale já bych raději přišel o život, snažím se tomu vyvarovat, raději jsem na Charitě.“

„Nevyhledávám kontakty s ostatními klienty DSF, zde je 80% Romů a těm se nedá věřit nic, zbytek je na fetu nebo na alkoholu, udělám si na ně obrázek, ale těchto lidí se straním.“

„Největší riziko na ulici jsou ostatní lidé, nedá se jim věřit, jsou zlí, já jsem nikdy s takovýma lidma nežil, sem jsem se dostal úplně zbytečně, jen svojí hrdostí, když jsem všechno nechal bývalé a do toho ten zdravotní stav, ale největší zlo vidím v těch lidech.“

„Charita je útočištěm pro Romy, kteří nemají co dělat, jsou tady hlavně mladí lidé, kteří nechťejí pracovat, za komunistů to bylo jiné, to jste musela pracovat, já jsem jinej, jsem slušně vychovanej.“

„Na ulici máte kamaráda každýho, dokud máte co pít. Koupíte si blbý víno a najednou máte 10 kamarádů. Nemáte co pít, tak nemáte kamarády. Je to všechno taková komedie. Nikomu se nedá věřit. Vůbec nikomu. Ty Vám naslibujou hory doly, jenom aby měli na víno, jenom aby docílili svého. Ne, nedá se jim věřit nikomu.“

„Na ulici mám jednoho kamaráda a ostatním moc nevěřím, je to tak 50%.“

Respondenti se pohybují mezi osobami bez přístřeší v malých skupinkách, vzájemně si nevěří a jsou ostražití. *„Vystačili jsme si s přítelem, nevyhledávali jsme hafo lidí, ale když se s nimi potkali, tak jsme kecali, každý si pomáhá, ten měl to, ten měl to, ten tamto, ten tamto jo, prostě, popíjeli jsme taky, přiznám to, ale vždycky jsme se vraceli sami do svého stanu, kde jsme si prostě kralovali, vesměs jsme byli sami.“* Na ulici nelze navázat dlouhodobý přátelský vztah. Vzájemně komunikují spíše sporadicky. Mezi bezdomovci dochází i k psychickému a fyzickému násilí. *„Tady mi poškrábala včera jedna klientka, protože to je strašná šunka, je to špína, vši má, je špinavá, šunka, smrdí, fuj, ne a tak jsem jí to včera řekla a ona mi poškrábala, pak jsem do ní 4x kopl, ta musí mít modřin, jak nevím kdo, ale bojím se, mam cukrovku, aby mi ta rána nezačala hnisat nebo abych nedostala otravu krve, víte jaký měla nehty, tady mi to jeden Polák ošetřil, to bylo krve jako z vola, ale to ještě neskončilo, to já jí ještě do držky dám, ona jenom škrabe, já si dám pozor, vezmu si nějakou koženou bundu, tady jí nesmím zmlátit, to je za trest, ale já si jí chytím někde venku.“* Vzájemná pomoc mezi bezdomovci se týká především v oblasti bydlení, případně odkázání na sociální služby. Finance si mezi sebou nepůjčují. Dochází ke krádežím, osobních věcí, finančních prostředků, ale i potravin *„Když je člověk 25, tak se snadno vyspí někde venku pod mostem, přikryje se dekou a je to, ale když je vám 60, tak je to o to horší, nehledě na to, že vás na 100% okradou, cokoli, co máte u sebe, tak vám vezmou, mně za posledních 14 dní ukradli 2 mobily a tady, tady se krade nejvíc, namažete*

si chleba, položíte si ho, otočíte se a už ho nemáte.“ „Tam na tom pokoji spíme tři, dal jsem si do ledničky sekanou a ukradli mi ji a nikdo se nepřízná. Všechno vám ukradnou. Ty lidi tady jsou lidskej odpad, kterej platí sociálka, a oni toho využívají. Pro ně je problém jít a vytrít koupelnu“ „Tady vám ukradnou všechno, musíte si to hlídat nebo to mít pod zámkem, dala jsem si do kabelky důchod a ukradli mi 500,- a oblečení se tu krade taky.“

Osoby bez přístřeší v seniorském věku často kritizují život mladých bezdomovců. Kritizují jejich špatné chování, které se projevuje hlavně užíváním návykových látek, zejména drog, nadměrnému množství alkoholu, manipulaci, násilí a nadávkám. *„Práce je dost, tady je tolik mladých lidí, feťáků, berou tu sociálku a koupí si za to drogy a alkohol.“ „Ty pankáči, ty jsou spokojený a šťastný, bydlí někde za Plzní, tam mají postavený stanový městečko, berou dávky a jsou spokojený, mají psy a lidi jim dají peníze, oni to nakrmí, oni to používají jako, když člověk vidí, že jde někdo s pejskem, tak jim dají 100,- to je na konzervu a i na víno.“ „Já ty mladý nechápu, oni můžou pracovat a práce je dost. No a místo toho jsou tady.“* Drogy a alkohol jsou podle respondentů nejčastější příčina, proč mladí lidé na ulici nevystačí s finančními prostředky a také si proto neudrží zaměstnání.

3.6.3 Volný čas

Většina respondentů o návykových látkách nechce hovořit. Jsou uživateli legálních drog. V dětství jeden respondent zkusil třeba i pervitin, ale jen jednorázově. Pravidelné užívání drog u osob bez přístřeší v seniorském věku není běžné. Nejčastěji jsou mezi respondenty kuřáci a alkoholici. Není to jen závislost, ale i životní styl. Návykové látky užívají, protože tak zahání nudu nebo s ostatními bezdomovci, k navození komunikace. Alkohol je v prostorách DSF zakázán. *„Drogy neužívám a ani jsem nikdy neužíval, alkohol taky ne, otec mi řekl: Emile, když neumíš pít, tak nepij, na cigaretách jsem závislý.“ „Kouření negativně ovlivňuje můj zdravotní stav, já to vím, je to zlovyk, kouřím od svých 18 let, ale když jste tady, tak jsem rád, že mám alespoň to, potřebuju mít radost ze života, abych se toho zbavil, ale tady nemůžete mít radost ze života, tady přežíváte ze dne na den, jak se říká, chci se postavit na vlastní nohy.“ „Největší strach mám z těch feťáků, když to vidím, co to s nima dělá. Ten kdo mě zná nebo manžela, tak mi neublíží. Když se mi někdo zeptá, jestli chci párnou (drogy), tak musím říct ne a stalo se mi to několikrát, když jsem se seděla na lavičce na nádraží, tak mi policie chtěla zatknout, oni si mě spletli s dealerkou, to byl hnusnej pocit.“ „Bojím se chlapů, aby mi neznásilnili, když to slyším od ženských (i když už je mi hodně), když mi odsud, vyhodí, tak nevím co bych dělala, nechci být venku.“ „S návykovými látkami zkušenost nemám, jen inzulin, já nekouřím, ani alkohol, já*

to nepotřebuju, ale začala jsem támhle s těma chodit na nádraží a s Pavlou jsem začala pít pivo, když za mnou přijde jedna je z ní cítit vodka, tak bych jí poblila, jak cítím alkohol, tak je mi zle, chutná mi vaječňák s pivem. “

Osoby bez přístřeší téměř nemají žádné zájmy. *„V téhle situaci nemám náladu na nic, mám radost z vnoučat, s dětmi si dám kafe.“ „Tady žádné zájmy nemám.“ „Nikam nechodím.“ „Dneska na všechno potřebujete peníze.“* Jedna respondentka využívá mše, kdy do DSF dochází farář. *„Chodím k farářovi a drobet si odlehčím, jsem věřící, někdo tam chodí, protože za to dostáváme 40,- na přespání, já si to vždycky když beru důchod, zaplatím na měsíc, chodí nás tam tak 20.“* Další respondenti zmínili procházky, čas s rodinou, houbaření a internet. *„Mám ráda procházky a přitom si najdu nějaký jídlo v popelnici.“ „Houbaření, to je můj život a rád jezdím na kole.“ „Svůj volný čas trávím s manželem, s dětmi nebo s vnoučaty.“ „Mezi mé koníčky patří mobil a internet a využívám to všude, kde se dá.“* Většina respondentů si chodí sednout na nádraží nebo do parku. Tato aktivita je zadarmo a ještě se setkají s ostatními bezdomovci.

Osoby bez přístřeší vzhledem k jejich věku a zdravotním komplikacím mají problém si najít práci. Dneska musí být práce odvedena kvalitně a většina zaměstnavatelů upřednostňuje mladé. *„Pracoval jsem na šachtě a tam jsme byli zavaleni, mám dýchací problémy a nyní mám úraz nohy a hlavy, je těžké si najít práci, ale snažím se.“ „Jsem psychicky nemocná, mám sociální fobii, ta se projevuje plačtivostí, a mám strach z cizích lidí, beru léky, Když mi bylo 14, tak mě porazilo auto a museli mi amputovat prsty u nohy.“ „Stáří si nepřipouštím a ani nechci. Jsem po operaci žaludku, mám žaludeční vředy, beru léky na zklidnění a na spánek.“ „Nyní jsem starý a po operaci srdce, praskla mi aorta a chlopeň mi dělali, jsem nemocný, beru 10 léků, prodělal jsem 2 mozkové mrtvice, chodí, mám vysoký krevní tlak, nemůžu nic plánovat a potřebuje operaci. Jsem v situaci, kdy nevím, co se mnou ze zdravotních důvodů bude a to je odpověď na všechny otázky. Několikrát jsem přežil svoji smrt.“ „Mám cukrovku, vysoký krevní tlak, ale jinak se cítím zdravě.“* Někteří respondenti si věk a ani stáří nepřipouštějí. *„Věk si nepřipouštím, jsem spokojený.“ „Když nepotřebuju lékařskou pomoc, tak tam nechodím.“ „Cítím se být zdravá.“ „Léky neberu a nemoci nemám.“ „Na nic si nestěžuji a k lékaři nechodím.“*

3.6.4 Citový život a budoucnost

Na minulost osoby bez přístřeší neradi vzpomínají, žijí teď a tady. Vzhledem k věku a zdravotním komplikacím si na mnoho životních událostí nepamatují.

Respondenti se potýkají s myšlenkami na sebevraždu, řeší i takové téma jako je smrt. Jejich život jim přijde k ničemu, myslí si, že nic nedokázali a bojí se, že jejich situace nemá řešení. „*Budoucnost neplánuju, už chci jen umřít, byl by klid, pohřbila jsem rodiče, manžela a to je nejhorší, manžel zemřel před 5 lety.*“ „*Už jsem několikrát přemýšlel, že to tady ukončím.*“

Nejdůležitější je pro seniory si udržet nezávislost na okolí a autonomii. Mezi nejdůležitější životní hodnoty seniorů patří jejich děti, zdraví, peníze, jídlo, hygiena, střecha nad hlavou, soukromí... „*Děti, vnoučata, chci něco dokázat, práce, tam mi to uteče, tady na Charitě není nic, já jsem zvyklá na pohyb.*“ „*Zdraví (a to nemám).*“ „*Nejdůležitější je spát v posteli jako člověk, ne jako zvíře někde na lavičce v parku.*“ „*Zdraví, práce, bydlení (koupím si byt, ale práce, to je jedno s druhým), auto nepotřebuju.*“ „*Vědět, že moje děti jsou zdraví, já jsem zdravěj, hlavně ty děti, rodiče nemam, to že moje děti netrpí hladu a jsou zabezpečení, to mě uklidňuje.*“ „*Peníze, jídlo, hygiena, bydlení, víno, soukromí.*“ Senioři na ulici mají svoji hrdost a důstojnost, nikomu nechtějí být na obtíž a mnohdy ani nechtějí žádat o pomoc. Pokud jim dojdou finanční prostředky, tak preferují spíše střechu nad hlavou před jídlem. „*To raději nebudu jíst, tři dny jsem nejedl a taky jsem to zvládl.*“

Senioři během roku migrují, bydlení neustále mění. Využívají noclehárny, azylové domy, denní centra a menší část seniorů spí na ulici. Pokud senioři využívají službu noclehárny, tak musejí den trávit venku. V azylovém domě mohou být celý den, ale není zde zajištěna strava, tu si musejí obstarat sami. V DSF se musejí dodržovat určitá pravidla. Je zde kladen důraz na kázeň a na alkohol, případně na drogy. Část respondentů přespává na zahradě pána, který má nad nimi kontrolu (obydlí mají zajištěné v zahradním domečku, starém karavanu, vraku od auta nebo přespávají ve stanech). Pán jim zajistí prostor pro hygienu a vaření. „*Se svým životem jsem spokojený a neměnil bych.*“

Budoucnost, bydlení a ani práci respondenti příliš neřeší. „*Chtěla bych zpátky k popelářům, ale manžel s tím nesouhlasí, je to těžká práce, ale já jsem s tím spokojená.*“ „*Nad ničím nepřemýšlím.*“ „*Pojem bezdomovec mi nevadí, jsem bezdomovec, tak jsem bezdomovec, ostatní názvy jsou moc odborný, ale význam je stejný, prostě bezdomáček a hotovo.*“ „*Já vůbec jako teď nevím, já jsem úplně zmatenej z toho všeho, já nevím.*“ „*Mám domluvenou práci.*“ „*Nevím, žiju přítomným okamžikem, nad ničím nepřemýšlím, nejdůležitější je práce, možná přítel, je mi 60 a necítím se na to, abych byla sama.*“

3.7 Závěrečná diskuze a vyhodnocení

Většinou se na ulici objevují mladí lidé, případně lidé kolem 50 let. Respondenti ve věku nad 60 let se v Plzeňském kraji a i v DSF hledali velmi těžko. Stáří ovlivňuje život na ulici, přibývají zdravotní komplikace a lidí v tomto věku ubývá. Seniorsy na ulici nad 70 let najdeme jen zřídka. Osoby bez přístřeší v seniorském věku zastupují jen malou skupinu mezi osobami na ulici. Z výzkumného vzorku vyplývá, že je na ulici více mužů než žen. Ženy v mnoha případech nejsou na ulici sami. Bojí se o své bezpečí, a proto mají přitele nebo manžela. Osoby bez přístřeší si vzájemně nedůvěřují a pohybují se nejčastěji individuálně, v malých skupinkách nebo v párech. Přátelství na ulici vidíme jen ojediněle, většinou jde jen o povrchní známosti. Respondenti zmiňovali krádeže jídla, mobilních telefonů, ale i peněz. Dle respondentů se krade všude, na ulici, ale i v DSF. Nikdo z respondentů nemyslí na budoucnost, všichni žijí teď a tady. Život na ulici je spojený s řadou krizových situací a životních patálií, které mohou vést k otázkám o smyslu života a potřebnosti.

Mezi příčiny bezdomovectví můžeme zařadit rodinné nesnáze, komplikace ve vztahu, střídání zaměstnání, návykové látky. Téměř všichni respondenti ponechali byt svým bývalým partnerům a dětem, i když neměli kam jít. Tyto lidé se dostali do tíživé situace a hledali pomoc na ubytovnách a u rodinných příslušníků nebo kamarádů.

Sehnat práci, když je člověk na ulici není vůbec jednoduché. U těchto osob se vyskytují převážně brigády, práce na černo a pomocné práce. Ke zlepšení finanční situace napomáhají sociální dávky, invalidní nebo starobní důchody. Senioři na ulici si musí vystačit s částkou, která se pohybuje na hranici životního minima. Pro tyto osoby je důležité zaplatit hlavně ubytování, které jim vezme velkou část příjmů a potom jim nezbyde na jídlo.

Respondenti dle svých slov nejsou závislí na návykových látkách. Občas si sají pivo a cigarety, které jsou pro ně únikem z reality. Nebo si nechtějí svoji závislost přiznat a stydí se za ni.

Každodenní život osob bez přístřeší v seniorském věku je velmi náročný a komplikovaný. Všichni respondenti preferují střechu nad hlavou a využívají sociální služby (hygiena, přespání, pomoc od sociálních pracovníků s vyřizováním dokladů, potravinové a hygienické balíčky). Formy přespávání jsou azylový dům, noclehárna, zahradní chatka, karavan a stan. Osoby, které využívají služeb DSF, si musejí zajistit vlastní stravu. Někteří respondenti by ocenili, kdyby byla strava součástí DSF (alespoň

oběd). Pokud na jídlo nezbydou peníze, tak senioři na ulici třeba i tři dny nejí. Upřednostňují čerstvé potraviny ve slevách než v popelnici. Další kritika na sociální služby pro osoby bez přístřeší směřovala na věkovou strukturu obyvatel DSF, kdy jsou jednotliví klienti promícháni a nebere se ohled na věk. Mladý člověk si mnohdy se starým nerozumí. Dalším negativem je, že na noclehárně nemohou zůstat celý den a vzhledem k věku respondentů je těžké být např. v zimě na ulici spolu se zdravotními problémy. Pozitiva respondenti spatřovali v azylovém domě. Tato forma se blíží běžnému bydlení, na které jsou respondenti zvyklí. Mohou zde trávit celý den a nemusejí být venku. Postele nevypadají jako ve vězení a nejsou zde palandy, které jsou pro seniory mnohdy nebezpečné z důvodu následného pádu. Několik seniorů využívá charitu na potravinové balíčky, opatření hygieny, vyprání a další. To je dle klientů velké plus. Pokud má senior na ulici možnost brigády či práce na černo, tak to využije. Senioři na ulici nikoho nechtějí obtěžovat a chtějí si zachovat určitou důstojnost a hrdost, proto mnohdy lžou o své životní situaci. Lékařské služby senioři využívají, jen když je to nutné. Lékař se nachází v prostorách DSF a tato služba je bez finančního nároku a je hodnocena kladně.

Mezi nejčastější zdravotní komplikace seniorů na ulici patří potíže s dýcháním, srdeční onemocnění, vysoký krevní tlak, zhoršený krevní tlak a další.

Všichni respondenti byli soběstační, nikdo z nich nepotřeboval dlouhodobou pomoc se zajišťováním každodenních potřeb (pomoc s hygienou, oblékáním, dopravou, stravou atd.). To je však dané místem, kde jsem výzkum prováděla. DSF je registrovaná sociální služba, která je určena pouze pro osoby, kteří se o sebe dokáží sami postarat. Pokud jedinec potřebuje pomoc druhé osoby je pracovníky odkázán na jiné služby případně na nemocnice.

Zabývala jsem se i otázkou, jaký je život osob bez přístřeší v seniorském věku a jestli se liší od života mladých bezdomovců. Sociální služby pro osoby bez přístřeší všech věkových skupin jsou totožné. V mém výzkumném vzorku senioři bez domova neužívají nelegální návykové látky. Upřednostňují klid, straní se ostatních bezdomovců, je pro ně důležitá střecha nad hlavou a bezpečí. Dobrodružství si užili v mládí. Senioři kritizovali životní styl mladých bezdomovců.

Příčina života na ulici není jen jedna, je jich hned několik. Každý jedinec je individuální bytost a má na život jiný pohled. Bezdomovectví je mnohdy životním stylem tzv. „lifestyle.“

Závěr

Bezdomovectví je velmi komplikovaný fenomén. Osoby bez přístřeší v seniorském věku se objevují na ulici jen ojediněle a je těžké rozpoznat jejich věk. Jde převážně o seniory v raném stáří. Projevy stárnutí nejsou viditelné tak jako u osob, které jsou umístěny do domova pro seniory. Vzhledem k jejich zanedbanému vzhledu a životnímu stylu.

Cílem bakalářské práce bylo komplexně popsat problematiku osob bez přístřeší v seniorském věku a v praktické části jsem se pomocí polostrukturovaných rozhovorů snažila zjistit příčinu bezdomovectví v seniorském věku a podmínky života na ulici.

Při výzkumu pro mne bylo nejobtížnější najít respondenty, které splňovali mé podmínky, které jsem si na začátku stanovila. Oslovování potenciálních respondentů na ulici bylo téměř bezúspěšné. Rozhodla jsem se navázat spoluprací s charitou a konkrétně s DSF v Plzni. Většina respondentů byla oslovena s pomocí sociálních pracovníků. Dále bylo těžké s respondenty navázat důvěru. Oslovení respondenti byli dle mého názoru ochotní se mnou spolupracovat a odpovídat na otázky. Rozhovory byly časově náročné, vzhledem k tomu, že osoby bez přístřeší v seniorském věku často odbíhali od tématu. Vedení rozhovoru proto pro mě bylo mnohem obtížnější. Jedna respondentka dokonce začala plakat. Myslím si, že se mi na výzkumné otázky podařilo najít dostatečné odpovědi, samozřejmě v rámci možností. U této cílové skupiny je problém s pravdivými informacemi. Většina osob bez přístřeší upravuje realitu a snaží se popsat svůj dosavadní životní příběh v lepším světle. Otázka pravdivosti jejich výpovědí je relativní.

Sociální služby pro osoby bez přístřeší v seniorském věku nejsou dostačující. Z mé bakalářské práce vyplývá nutnost řešení problematické situace seniorů na ulici. Je potřeba vytvořit specifické služby pro tuto cílovou skupinu. Dále je důležité na osoby bez přístřeší pohlížet s respektem, důstojným jednáním a ochotou pomoci do této situace se může dostat úplně každý a je potřeba to mít na paměti. Dle mého názoru je podstatná i prevence například formou dostupného sociálního bydlení.

Život odchodem do důchodu ani vysokým věkem nekončí a měl by se aktivně prožít až do poslední chvíle. Domnívám se, že informace v této bakalářské práci se mohou hodit do běžného, ale i do pracovního života. Dále věřím, že má práce bude inspirativní pro další studenty nejen sociální práce a pro širokou veřejnost.

Seznam použité literatury

BALÁŠ, Ondřej. Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství. Brno: Centrum sociálních služeb, 2010. ISBN 978-80-254-9015-0.

BARTÁK, Miroslav. Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-441-7.

ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDVÁ. Sociální gerontologie: úvod do problematiky. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOJDA, Zdeněk, Marta OTTLOVÁ a Roman PRAHL, ed. Útisk, charita, vyloučení: sociální 19. století: sborník příspěvků z 34. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století: Plzeň, 27. 2. - 1. 3. 2014. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2460-2.

HRADECKÝ, Ilja. Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

CHARITA OLOMOUC: Sociální vyloučení a ztráta domova v kontextu závislosti: sborník z konference Olomouc, 7. prosince 2006. 1. vyd. Olomouc, 2007. 48 s. ISBN 978-80-239-9765-1.

KELLER, Jan. Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-155-8.

KELLER, Jan. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-031-5.

KLIMENT, Pavel a Vít DOČEKAL. Pohled na bezdomovství v České republice. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5007-0.
Koncepty prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. Praha: MPSV, 2013. ISBN 978-80-7421-072-3.

Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice: sborník z konference: Praha, 26. - 27. 11.2014. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. ISBN 978-80-7421-094-5.

MALÍKOVÁ, Eva. Péče o seniory: v pobytových sociálních zařízeních. U Průhonu 22, Praha 7: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3148-3.

- MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.
- MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON - Sociologické nakladatelství, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MATOUŠEK A KOL., Oldřich. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polo-strukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. ISBN 978-80-7419-285-2.
- PAVELKOVÁ, Jaroslava. *Problematika lidí v nouzi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-338-2.
- PĚNKAVA, Pavel. *Sociální aspekty stárnutí u osob bez domova v souvislosti se systémovými opatřeními v Praze* [online]. Praha, 2019 [cit. 2021-8-11]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/108379/140075401.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Disertační práce. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. Vedoucí práce Doc. PhDr. Oldřich Matoušek.
- PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Na Šejdru 247/6a, 142 00 Praha 4: Maxdorf s.r.o., nakladatelství odborné literatury, 2015. ISBN 978-80-7345-437-1.
- SÝKOROVÁ, Dana a Eva KLIMENTOVÁ, ed. *Poverty and social work*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016. ISBN 978-80-7464-891-5.
- The concept of preventing and tackling homelessness issues in the Czech Republic until 2020*. Prague: Ministry of Labour and Social Affairs, 2014. ISBN 978-80-7421-082-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub MAREK a Ladislav CSÉMY. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4054-9.
- VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.
- ZNEBEJÁNEK, František. *Sociologie konfliktu*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. *Základy sociologie*. ISBN 978-80-7419-177-0.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

Příloha č. 2: Otázky k rozhovoru

Příloha č. 3: Souhlas s uveřejněním fotografií

Příloha č. 4: Fotografie

Příloha č. 5: Kódování

Příloha 1: Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru Barboře Lavičkové, studentce Univerzity Karlovy v Praze, obor sociální politika a sociální práce, který bude sloužit jako podklad pro zpracování bakalářské práce.

Tazatelka mě seznámila s podstatou a cíli bakalářské práce a zavázala se, že všechny získané informace budou sloužit pouze pro účely bakalářské práce.

Údaje, které poskytnu, budou anonymní (nikde nebude zveřejněno jméno, příjmení a další údaje, které by mohli vést k identifikaci. Místo jména a příjmení bude v bakalářské práci použita přezdívka.

K nahrávce a přepisu rozhovoru nebude mít přístup nikdo jiný než tazatelka (Barbora Lavičková a vedoucí práce Pavel Pěnkava, PhDr.)

V případě veškerých dotazů je možnost se obrátit na tazatelku případně na vedoucího bakalářské práce.

Byl/a jsem informována, že mohu kdykoli od spolupráce na daném výzkumu odstoupit, a to bez udání důvodů.

V, dne

Podpis

Příloha 2: Otázky k rozhovoru

Nejčastější příčina vzniku bezdomovectví?

- Co říkáte na pojem bezdomovec? Připouštíte si, že nemáte domov?
- Jste spokojeni se svojí životní situací nebo se pokoušíte svoji situaci změnit?
- Vnímáte stáří jako určitý handicap?
- Vyhovuje Vám život v Plzni?

Rodinná anamnéza? (klíčová slova: dětství, dospívání, dospělost, rodina)

- Stýkáte se se svojí rodinou, kamarády nebo jste si na ulici našel kamarády nové?
- Máte partnerský vztah? Dlouhodobá nebo krátkodobá známost?

Kde senior na ulici hledá pomoc? (klíčová slova: sociální pracovníci, Charita města Plzně, sociální dávky, důchod)

- Kde přespáváte? Jakou formu bydlení preferujete?
- Máte nějaké dluhy, a pokud ano, máte o nich přehled?
- Využíváte sociální služby a pomoc sociálních pracovníků? Víte o nich (denní centra, terénní programy, noclehárny)
- Jsou služby pro Vaši věkovou kategorii dostatečné?

Volný čas? (klíčová slova: návykové látky, brigády na černo, způsob obživy)

- Zkušenosti s návykovými látkami?
- Hledání zaměstnání a bydlení?
- Rozvíjíte svoje záliby, které jsou vlivem bezdomovectví omezeny?
- Výše příjmu, jaké dávky pobíráte? Zaměstnání?
- Pokud máte trvalý příjem, snažíte se žít aktivně?

Chování a prožívání? (klíčová slova: minulost x přítomnost, autonomie (pocit samostatnosti), příprava na smrt)

- Jaké životní hodnoty jsou pro Vás nejdůležitější?

Zdravotní situace?

- Ovlivňují nemoci ve stáří vyhledávání lékařské péče?
- Poškozuje návykové látky Vaše zdraví a do jaké míry?

Život během ročních období? (klíčová slova: zima x léto, migrace, nejistá budoucnost)

Příloha č. 3: Souhlas s uveřejněním fotografií

SOUHLAS RESPONDENTA S PUBLIKOVÁNÍM FOTOGRAFIÍ

Souhlasím s pořizováním fotografií, které budou sloužit Barboře Lavičkové pouze pro školní účely do bakalářské práce.

Datum a místo:

.....

Podpis:

.....

Kontakt na vedoucího bakalářské práce:

Pěnkava Pavel, PhDr.,

Karolíny Světlé 7, Praha

Kancelář: 001

E-mail: Pavel.Penkava@praha1.cz

Telefon: 221 097 149

Příloha č. 4: Fotografie, na kterých je znázorněno, jak respondenti podepisují informovaný souhlas a tři ukázky jejich obydlí



Zdroj: Autorka



Zdroj: Autorka



Zdroj: Autorka



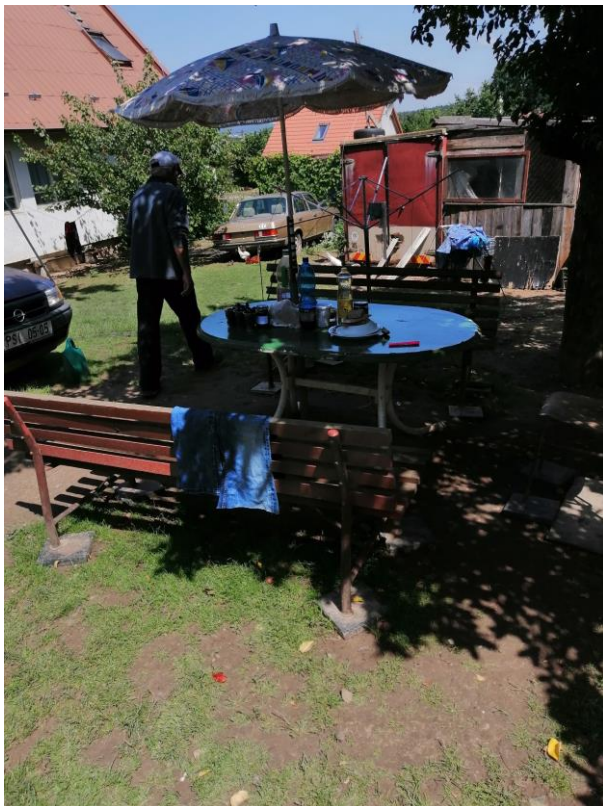
Zdroj: Autorka



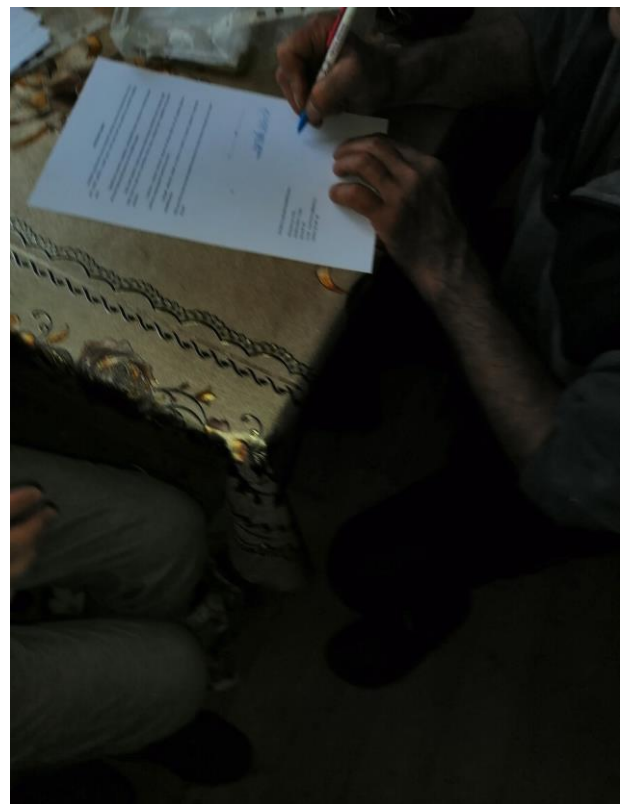
Zdroj: Autorka



Zdroj: Autorka



Zdroj: Autorka



Zdroj: Autorka

Příloha č. 5: Kódování

Hlavní otázky	Vedlejší otázky
<p>Příčina bezdomovectví</p>	<ul style="list-style-type: none"> • RODINNÉ PROBLÉMY, <ul style="list-style-type: none"> ○ „S rodinou nemám dobré vztahy a matku bych zavraždil.“ ○ „Děti vyrostly a s manželem jsem si neměla co říct.“ ○ „Přítel mi lhal a chtěl jen moje peníze.“ ○ „Na Charitě mám i syna. Na ulici bych samostatná nebyla, to bych nedala, bála bych se. Jsem ráda, že mám manžela.“ ○ „Pohádala jsem se s rodinou a nezvládla jsem to nějak.“ ○ „Nechal jsem bývalé ženě všechno.“ ○ „Děti po mně chtěly jen peníze, a když zjistily, že je nemám, tak se se mnou přestaly bavit.“ ○ „Vztah s manželkou byl velmi komplikovaný.“ ○ „Zeť vnučky mlátí a já jsem je bránila a někdy ty vnučky dostali i kvůli mně, na mě si nedovolil, ta 17 letá byla samá modřina, kdyby mi jednu majznul, tak bych mu to vrátila, já mam na tuto blbou povahu, nenechala bych si to líbit).“ • ZDRAVOTNÍ STAV, <ul style="list-style-type: none"> ○ „Věk si nepřipouštím, jsem spokojený.“ ○ „Když nepotřebuju lékařskou pomoc, tak tam nechodím.“ ○ „Cítím se být zdravá.“ ○ „Léky neberu a nemoci nemám.“ ○ „Jedním slovem tuberkulóza.“ ○ „Na nic si nestěžuji a k lékaři nechodím.“ ○ „Zima je krutá, omrzly mi prsty, je nutné se schovávat. Jsem zdravá, chodím k lékaři v DSF a ke gynekologovi, ten je nejdůležitější.“ ○ „Pracoval jsem na šachtě a tam jsme byli zavaleni, mám dýchací problémy a nyní mám úraz nohy a hlavy, jsem naočkovaný proti koronaviru, využívám lékařskou pomoc v DSF.“

	<ul style="list-style-type: none"> ○ „Jsem psychicky nemocná, mám sociální fobie, ta se projevuje plačtivostí, a mám strach z cizích lidí, beru léky, Když mi bylo 14, tak mě porazilo auto a museli mi amputovat prsty u nohy “ ○ „Stáří si nepřipouštím a a ani nechci. Jsem po operaci žaludku, mám žaludeční vředy, beru léky na zklidnění a na spánek.“ ○ „Nyní jsem starý a po operaci srdce, praskla mi aorta a chlopeň mi dělali, jsem nemocný, beru 10 léků, prodělal jsem 2 mozkové mrtvice, chodí, mám vysoký krevní tlak, nemůžu nic plánovat a potřebuje operaci. Jsem v situaci, kdy nevím, co se mnou ze zdravotních důvodů bude a to je odpověď na všechny otázky. Několikrát jsem přežil svoji smrt.“ ○ „Mám cukrovku, vysoký krevní tlak, ale jinak se cítím zdravě.“ <ul style="list-style-type: none"> ● NEDOSTATEČNÁ KVALIFIKACE, <ul style="list-style-type: none"> ○ Bez stížností. ○ „Byla jsem lajdák, zaspala jsem do práce, vyhodili mě, tak jsme zůstali na ulici, ono je to prostě v tom člověku, já jsem si to udělala sama, nebo jsme se na práci vykašlali a nešli jsme tam, prostě chápete, ten bezdomovskej život, tak to prostě chodí u těch bezdomovců a pak se ocitnete na ulici, nemáte peníze, nemáte nic.“ ● STRÍDÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ, <ul style="list-style-type: none"> ○ „Od 19 let jsem pomáhal na poutích a na kulturních akcích.“ ○ „Podnikali jsme s autama, pak jsem pracovala jako prodavačka, uklízečka.“ ○ „Pracoval jsem v Německu a ve Francii a to je úplně něco jiného než tady. Práci jsem často měnil kvůli mému zdravotnímu stavu a pracovním úrazům.“
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> ○ „Pomáhala jsem příteli na farmě, potom jsem pracovala v restauraci, ale kvůli koronaviru jsem přišla o práci.“ ○ „Do Plzně jsem přijel hlavně kvůli větší nabídce práce. Dělal jsem spíš pomocné práce, na stavbách, ochranu.“ ○ „Jsem vyučený zedník, pracoval jsem 2 měsíce na chirurgii jako sanitář. Musel jsem si udělat rekvalifikační kurz. Tehdy jsem pracoval úplně za jiné peníze, to byla jiná doba. Vrátil bych se do nemocnice, ale v Plzni mají své lidi a je to tam plný.“ ○ „Já jsem mechanik seřizovač přípravářského strojírenského zařízení pro strojírenský průmysl, pracoval jsem v Chlumčanech a v Horní Bříze (dlaždičky), dnes musíte umět na PC.“ ○ „Pracoval jsem v Německu a na Šumavě jako kuchař, ale momentálně mi to můj zdravotní stav neumožňuje. 40 let pracuju v pohostinství.“ ○ „Původně jsem chtěla jít na cukrářku, ale to mi nevzali, bylo plno. Mně se líbí pracovat, abych měla pohyb. Nebaví mně stát u stroje. Pracovala jsem v Panasonicu nebo v Daihu, naposledy jsem pracovala 4 roky u popelářů a ten pohyb se mi líbil, pořád jsem měla co dělat, ale tam ne, tam jenom stojíte u pásu. Já jsem dělala i kontrolorku. Popelářství byla bomba, já mam ráda chlapský práce. Kdyby mě vzali na cukrářku, tak bych se tomu věnovala, protože bych si vydělala i plno peněz bokem.“ <ul style="list-style-type: none"> ● DLUHY, <ul style="list-style-type: none"> ○ „Měla jsem dluhy (půjčky a takový kraviny, nechávala jsem si to strhávat z platu, jinak bych to nezaplatila), který jsem zaplatila a teď mam zase 3 dluhy od PMDP.“ ○ „O svých dluzích mám přehled, pouze 1000,- u PMDP v Plzni, nemám peníze, ale až je bude mít tak to zaplatím.“ ○ „Dluhy nemám a nikdy jsem neměla.“ ○ „Ježiš, to se ani neptejte, já mam dluhů, teď o nich mám
--	--

	<p><i>přehled a víte, za co dlužím, za kočky, za 4 nohý kočky, já jsem bydlel s jednou paní, se kterou mam toho syna a měli jsme chovnou stanici na Mainskou mývalí kočku, to je největší kočka na světě, kocour má 14 kg, kočka má 5,5 kg a jedna ta kočka stojí 25000,- a taky jsme zaplatili za kocoura 275 000,- (to byl světovej šampion z Ameriky, on je to potom dobrej chovnej materiál, protože každej chce od světového šampiona koťátko, lidi přivezou kočičku, nechají ji tam 2 dny, zaplatí 40000,- ať se to povede nebo nepovede, to jsou kšefty, no a na tom já jsem se zadlužil, takže mně zůstali dluhy za kočky, asi za 900 000,- z toho už se nevyhrabu a ty dluhy neustále narůstají, to nejde zaplatit ani kdybych chtěl, tak to nejde.“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ALKOHOL A JINÉ ZÁVISLOSTI, <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>„Návykové látky vymývají mozek, zažívám to neustále venku, je to zlo a masakr.“</i> ○ <i>„Pila jsem hodně alkohol, pořád piju, i manžel pije, drogy ne a nemám s tím zkušenost, cigarety ne (ale viděla jsem paní kouřit).“</i>
--	--

<p>Vztahy k rodině a sociálním službám</p>	<ul style="list-style-type: none"> • KOMUNIKACE S RODINOU, <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>„S rodinou se nestýkám.“</i> ○ <i>„Nemám dobré vztahy s rodinou a jsem jedináček, děti nemám.“</i> ○ <i>„S dětmi jsem v telefonickém kontaktu.“</i> ○ <i>„Dcera mi občas zavolá.“</i> ○ <i>„Děti už mavojí rodinu a já jim nechci zasahovat do života. Sleduju je na fb a brečím u toho. Dceři jsem psal k Vánocům, ale nedostal jsem žádnou odpověď.“</i> ○ <i>„Když jsem měl peníze, tak se mnou chtěli komunikovat</i>
---	---

pořád a teď když peníze nemám, tak nic. Dřív jsem měl peníze a dneska čekám na důchod, no... takovej je život.“

- *„Manžel mi umřel a já chci za ním, děti už o mě nemají zájem.“*

- **CHARITA (DSF),**

- *„My jsme o té Charitě dlouho nevěděli. Byli jsme dlouho venku., až si nás všiml nějaký pán, co využíval DSF. Sledoval nás dlouho, neměli jsme ani jídlo, nic. Zavedl nás do DSF, byli potřeba doklady, pak nás zaregistrovali. Trochu jsme se báli, ale zjistila, že jsou v Charitě dobří lidi, výborní sociální pracovníci a že pomůžou se vším, co je třeba. Taký vám pohrozí, to je jasný. Kdo je na ulici a nevyužije služeb městské charity, jde sám proti sobě.“*

- *„O sociálních službách jsem se dozvěděl na náměstí od kapely a od faráře, který dochází do DSF.“*

- *„Dozvěděl jsem se o Charitě od kamaráda.“*

- **HODNOCENÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB,**

- *„Vnímám sociální služby pro osoby bez přístřeší velice pozitivně. Když se ocitnete na ulici, tak jste rád, sednete si na ulici, uvaříte si kafe, osprchujete se, jste čistounký a chodíte normálně mezi lidi. Využívám jen služeb DSF, ale o ostatních službách mám přehled.“*

- *„Sociální služby pro osoby bez přístřeší v seniorském věku podle mě nejsou dostačující, neměli by vyhazovat na ulici starého člověka, v DSF by měli být jen mladí lidé, chtělo by to rozdělit na mladé a potom na staré, není dobré když je to promíchané, když bude v jedné místnosti mladý a starý, tak si nebudou rozumět nikdy, mladý se má bavit s mladýma a starý se starýma, když senior musí být na ulici s několika taškama, tak je to velice těžké, zařídil bych pro staré baráčky, mladí, ať jdou na ponorku, jak starý člověk vyleze na palandu, to se i může zabít, pokud nechce žít ze dne na den, nemusí chodit*

	<p><i>ven, udělat rajon a jít ven a čekat do sedmi do večera, je lepší ta ubytovna.“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>„Pan Turek mi nabídl místo v azylovém domě.“</i> ○ <i>„Využívám DSF, ÚMO- paní Ludínová mi pomáhá, našla mi i práci a vždy mi vyjde vstříc.“</i> ○ <i>„Potuloval jsem se na nádraží a tam mě viděla skupina osob bez přístřeší a dovedla mě do DSF. Tehdy to bylo 30,- na noc, sepsal jsem smlouvu a zaplatil si deset dní, sociální služby pro osoby bez přístřeší dostačující.“</i> ○ <i>„Jsem spokojený.“</i> ○ <i>„Služby pro osoby bez přístřeší dle mého názoru nejsou dostačující, chtělo by to drobet změnu, ne moc, nedostatky spatřuji hlavně ve stravě, co si nekoupíte a neuvaříte, tak nemáte, buď jíte nebo nejíte, někdy mi vadí, že nespím v okolí svých vrstevníků, byla jsem v pobytovém zařízení v Horní Bříze a byla jsem tam v době koronaviru a za 14 dní tam zemřelo 30 lidí a já jsem byla s psychikou úplně na dně, měla jsem tam dobrou kamarádku a ta zemřela a já myslela, že se zblázním, je mi to jedno, ale tam už nechci, nechci, aby tam umírali lidi, já to prožívám s nima a špatně to nesu.“</i> ○ <i>„Chodím do Cukrovarské pro jídlo a oblečení, ale já to rozdávám, copak s tím, já nejím těstoviny, nemám je ráda a těch je tam hodně a kafe taky ne, když je tam nějaká sušenka žvýkačky jinak nic.“</i> ○ <i>„Využívám jen DSF, vyhovuje mi to tady. Beru podporu a teď je to s prací těžký, nepracuju. Manžel nechce, abych šla pracovat.“</i> ○ <i>„Sociální služby pro osoby bez přístřeší v seniorském věku nejsou dostačující, lidi nad 60 let by neměli být venku, měli by je tady nechávat celý den, já chodím ven a do sedmi jsem s manželem, ale pak se vrátím, nelíbí se mi, že jsou tady promíchaný starý lidi s mladýma.“</i> ○ <i>„Charitu používám už hodně dlouho, poprvé jsem sem přišla</i>
--	--

	<p>v roce 2006, to jsem byla těhotná (15 let), tenkrát tady byla nějaká paní Slámová a ta mi pomohla finančně a zkontaktovala mi na další služby, na tu Naději.“</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ „Pan Turek není špatnej.“ ● SOCIÁLNÍ DÁVKY, ○ „V Charitě jsem měsíc a nejhorsí jsou ty Úřady, tam jsou ty lidi neochotný, kdyby tady nebyla paní Rošafná, tak ani nevím, jak ty papíry mam vyplnit, oni vám nabídnou okamžitou pomoc, ale to trvá měsíc, než se to vyřeší.“ ○ „Navštěvuji ÚP a dostávám podporu v rámci hmotné nouze 2400,-. Z toho dávám 1000 pánovi a zbytek si nechávám pro své potřeby. Těším se na důchod, který mi byl vyměřen až na rok 2024.“ ○ „ÚP, Cukrovarská ulice.“ ○ „Beru hmotnou nouzi.“ ○ „Mám důchod 8000,-.“ ○ KRITIKA ŽIVOTA MLADÝCH BEZDOMOVců, ○ „Ty pankáči, ty jsou spokojený a šťastný, bydlí někde za Plzní, tam mají postavený stanový městečko, berou dávky a jsou spokojený, mají psy a lidi jim dají peníze, oni to nakrmí, oni to používají jako, když člověk vidí, že jde někdo s pejskem, tak jim dají 100,- to je na konzervu a i na víno.“ ○ „Já ty mladý nechápu, oni můžou pracovat a práce je dost. No a místo toho jsou tady.“
<p>Volný čas</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● NÁVYKOVÉ LÁTKY, ○ „Drogy neužívám a ani jsem nikdy neužíval, alkohol taky ne, otec mi řekli: Emile, když neumíš pít, tak nepij, na cigaretách jsem závislý.“ ○ „Kouření negativně ovlivňuje můj zdravotní stav, já to vím, je to zlovyk, kouřím od svých 18 let, ale když jste tady, tak jsem rád, že mám alespoň to, potřebuju mít radost ze života, abych se toho zbavil, ale tady nemůžete mít radost ze života, tady přežíváte ze dne na den, jak se říká, chci se postavit na

vlastní nohy.“

- „Největší strach mám z těch feťáků, když to vidím, co to s nima dělá. Ten kdo mě zná nebo manžela, tak mi neublíží. Když se mi někdo zeptá, jestli chci párnou (drogy), tak musím říct ne a stalo se mi to několikrát, když jsem se seděla na lavičce na nádraží, tak mi policie chtěla zatknout, oni si mě spletli s dealerkou, to byl hnusnej pocit.“
- „Bojím se chlapů, aby mi neznásilnili, když to slyším od ženských (i když už je mi hodně), když mi odsud, vyhodí, tak nevím co bych dělala, nechci být venku.“
- „S návykovými látkami zkušenost nemám, jen inzulin, já nekouřím, ani alkohol, já to nepotřebuju, ale začala jsem támhle s těma chodit na nádraží a s Pavlou jsem začala pít pivo, když za mnou přijde jedna je z ní cítit vodka, tak bych jí poblila, jak cítím alkohol, tak je mi zle, chutná mi vaječňák s pivem.“
- **PROCHÁZKY,**
- „V téhle situaci nemám náladu na nic, mám radost z vnoučat, s dětmi si dám kafe.“
- „Mám ráda procházky a přitom si najdu nějaký jídlo v popelnici.“
- „Houbaření, to je můj život a rád jezdím na kole.“
- „Nikam nechodím.“
- „Svůj volný čas trávím s manželem, s dětmi nebo s vnoučaty.“
- „Mezi mé koníčky patří mobil a internet a využívám to všude, kde se dá.“
- „Tady žádné zájmy nemám.“
- **„PŘÁTELE“ NA ULICI,**
- „Neříkám, že jsou všichni stejný, ale na Charitě jsou pravidla a nesmí sem chodit lidi, co pijou, někomu život na ulici vyhovuje, nemají starosti, ale já bych raději přišel o život, snažím se tomu vyvarovat, raději jsem na Charitě.“

	<ul style="list-style-type: none"> ○ „Nevyhledávám kontakty s ostatními klienty DSF, zde je 80% romů a těm se nedá věřit nic, zbytek je na fetu nebo na alkoholu, udělám si na ně obrázek, ale těchto lidí se straním ○ „Největší riziko na ulici jsou ostatní lidé, nedá se jim věřit, jsou zlí, já jsem nikdy s takovýma lidma nežil, sem jsem se dostal úplně zbytečně, jen svojí hrdostí, když jsem všechno nechal bývalé a do toho ten zdravotní stav, ale největší zlo vidím v těch lidech.“ ○ „Charita je útočištěm pro Romy, kteří nemají co dělat, jsou tady hlavně mladí lidé, kteří nechtějí pracovat, za komunistů to bylo jiné, to jste musela pracovat, já jsem jinej, jsem slušně vychovanej.“ ○ „Na ulici máte kamaráda každýho, dokud máte co pít. Koupíte si blbý víno a najednou máte 10 kamarádů. Nemáte co pít, tak nemáte kamarády. Je to všechno taková komedie. Nikomu se nedá věřit. Vůbec nikomu. Ty Vám naslibujou hory doly, jenom aby měli na víno, jenom aby docílili svého. Ne nedá se jim věřit nikomu.“ ○ „Na ulici má jednoho kamaráda a ostatním moc nevěří, je to tak 50%.“
<p>Citový život a budoucnost</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ŽIVOTNÍ HODNOTY, ○ „Děti, vnoučata, chci něco dokázat, práce, tam mi to uteče, tady na Charitě není nic, já jsem zvyklá na pohyb.“ ○ „Zdraví (a to nemám).“ ○ „Nejdůležitější je spát v posteli jako člověk, ne jako zvíře někde na lavičce v parku.“ ○ „Zdraví, práce, bydlení (koupím si byt, ale práce, to je jedno s druhým), auto nepotřebuju.“ ○ „Vědět, že moje děti jsou zdraví, já jsem zdravěj, hlavně ty děti, rodiče nemam, to že moje děti netrpí hlady a jsou zabezpečený, to mě uklidňuje.“ ○ „Peníze, jídlo, hygiena, bydlení, víno, soukromí.“

	<ul style="list-style-type: none">• SMRT,<ul style="list-style-type: none">○ „Budoucnost neplánuju, už chci jen umřít, byl by klid, pohřbila jsem rodiče, manžela a to je nejhorší, manžel zemřel před 5 lety.“○ „Už jsem několikrát přemýšlel, že to tady ukončím.“• ASPIRACE K NOVÝM ZÍTKŮM<ul style="list-style-type: none">○ „Chtěla bych zpátky k popelářům, ale manžel s tím nesouhlasí, je to těžká práce, ale já jsem s tím spokojená.“○ „Nad ničím nepřemýšlím.“○ „Pojem bezdomovec mi nevadí, jsem bezdomovec, tak jsem bezdomovec, ostatní názvy jsou moc odbornější, ale význam je stejný, prostě bezdomáček a hotovo.“○ „Já vůbec jako teď nevím, já jsem úplně zmatený z toho všeho, já nevím.“○ „Mám domluvenou práci.“○ „Nevím, žiju přítomným okamžikem, nad ničím nepřemýšlím, hlavně práce, možná přítel, je mi 60 a necítím se na to, abych byla sama.“
--	--